

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Radek Valenta

Československé vojenské cvičení v r. 1936

Czechoslovak Maneuvers in 1936

Praha 2012

prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl poděkovat zejména svému vedoucímu bakalářské práce, prof. PhDr. Ivanu Šedivému, CSc., za podporu, cenné rady a připomínky během vedení práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 6. 2012

podpis

ABSTRAKT

Tématem této práce je československé vojenské cvičení v roce 1936. Práce je rozdělena do sedmi kapitol.

První kapitola se zabývá vznikem československé armády, obdobím 1918-1932. Další kapitola se soustřeďuje na reorganizaci armády, na léta 1932-1936. Třetí kapitola je potom věnována branné moci druhé poloviny 19. st., manévřům za časů císaře pána. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na samostatné závěrečné vojenské cvičení v roce 1936, a dále zkoumá přípravy, průběh i vyhotovené poznatky z největšího meziválečného cvičení čs. armády; kapitola pátá přibližuje rozhodčí službu na cvičení. Šestá kapitola pojednává o zahraničních delegacích na manévrech a konečně kapitola sedmá, poslední, se věnuje problematice stanoviska a reakce čs. tisku a veřejnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československá armáda, českoslovenští vojáci, vojenské manévry, vojenský výcvik, První republika, vznik čs. armády, reorganizace ve 30. letech, mezinárodní politicky-vojenská situace, třicátá léta

SUMMARY

Main theme of the thesis is the Czechoslovak Maneuvers in 1936. The thesis is divided into seven chapters.

The first chapter focuses on the creation of Czechoslovak army, the period 1918-1932. The second chapter targets the reorganization of army in the period 1932-1936. The Third chapter is dedicated to the issue of armed forces in the period of the Austrian emperor. The fourth chapter is focused on the Czechoslovak Maneuvres in 1936 and research preparations, course, and made knowleges from the great interwar's maneuvres of Czechoslovak army. The fifth chapter closes arbitration service in the maneuvres. The sixth chapter deals with foreign's delegations on maneuvres and finally the seventh chapter is devoted to attitude and reakcions of czechoslovak's press and mankind.

KEYWORDS

Czechoslovak Army, Czechoslovak soldiers, Military exercises, Military training, the First Republic, the creation of cz. army, Army reorganization in thirties, The international political-military situation in thirties

OBSAH

Úvod.....	7
1. Vznik československé armády, období 1918 – 1932.....	11
2. Reorganizace armády, období 1932 – 1936.....	16
3. Branná moc druhé poloviny 19. st, manévry za časů císaře pána	22
4. Závěrečné vojenské cvičení v roce 1936	25
Námět dle všeobecné situace.....	26
Pátek 21. srpen, první den manévrů	28
Den druhý, sobota, 22. srpna.....	29
Neděle, den třetí, 23. srpen.....	32
Den poslední, 24. srpen, pondělí.....	37
Závěr rozhodnutí	40
Vývoj operací posledního dne, dne 24. 8.....	41
Poznatky o výcviku zbraní	43
Poznatky o řízení operací vyššími veliteli a o činnosti štábů.....	50
Zpravodajské poznatky na závěrečném cvičení 1936.....	52
5. Rozhodčí služba při závěrečném cvičení 1936.....	56
6. Účast zahraničních delegací na manévrech	61
7. Reakce a ohlasy československého tisku a veřejnosti	63
Závěr	70
Archivní prameny	72
Použitá literatura	72
Přílohy.....	74

ÚVOD

Poměrně mladá republika, která ještě donedávna byla součástí kdysi slavného a mocného rakousko-uherského mocnářství, dala za svoji krátkou existenci světu nejednou najevo o svých kvalitách. Ať už ve formě konzumního zboží, strojírenských produktů, kultury, literatury, popř. také skrze vojenský materiál. Uveďme jeden příklad za vše a to slavný lehký kulomet, v čs. armádě označovaný jako ZB. vz. 26, který proslavila 2. sv. válka a hlavně Britové, jež ho po odkoupení licence od brněnské zbrojovky vyráběli pod označením BREN.¹ Existovaly ale i zbraně, které nebyly pěchotní a které si vydobily daleko větší popularitu, v tomto případě bohužel neslavnou. Když Anglie a především Francie, 30. 9. 1938, podepisovaly Mnichovskou dohodu, možná ani netušily, že opouštějí čs. národ a jeho armádní arzenál připadne po určité době Německu. Spekulace nechme stranou a nehodnoťme politiku appeasementu; důležité je to, že nejen vynikající tanky, které byly a zároveň nebyly² připravené bránit suverenitu ČSR a její demokratický systém, použila německé branná síla k okupaci téměř celé Evropy. Každý, kdo by snad nesouhlasil, necht' se zamyslí nad všeobecně a pravdivě kolující informací, nejen mezi vojenskými historiky: Zhruba jedna čtvrtina všech tanků při operaci Barbarossa pocházela z čs. továren. Stroje, které si nemohly vybrat pána, spolehlivě rozsávaly smrt a zkázu, především v počátcích druhé, velké a krvavé války, a to Škoda Lt. vz. 35 a Praga Lt. vz. 38.

Československá armáda v rozmezí let od 1918 do roku osmatřicátého, potažmo do 15. 3. 1939, nevyrostla na tzv. zeleném drnu, ale navazovala na předchozí období kdysi slavného, leč ve století dvacátém již notně stagnujícího mocnářství rakousko-uherského. Není pochyb o tom, že kdyby občané české a slovenské národnosti nebojovali na vzdálených a oficiálně, pro stávající režim nepřátelských frontách, samostatná republika by velmi těžko vznikala na stolech úředníků, diplomatů, poslanců či ministerských předsedů vítězných dohodových mocností. Byly to především ruské legie dobrovolníků čs. národnosti, které vzbuzovaly respekt v očích nejen komunistických nepřátel; tvořené jak z občanů žijících na, ještě nedávno carském území, tak z dezertérů z RU armády, a které nasazovaly své životy nejen pro osobní záchranu, ale také pro nejistou budoucnost a to vlastní a plně suverénní stát.

Ani po svém vzniku neměla republika na různých ustláno; probíhající nepokoje v pohraničí s většinou německého obyvatelstva, popř. regulérní válečné střetnutí s maďarskou

¹ BREN; název, který vznikl spojením počátečních písmen měst vzniku; BR=Brno, EN=Enfield.

a polskou armádou ukázaly, že Čechoslováci jsou hrdí lidé s dobře vycvičenými a organizovanými vojáky, kterým nechybí statečnost, odvaha a disciplinovanost.

Poválečná léta byla možná ve znamení epidemie tzv. španělské chřipky, krátké poválečné krize, ale především pacifismu. Není se čemu divit, Evropu po celé čtyři roky sužovala zničující válečná realita. S odstupem času jsou léta dvacátá hodnocena jako „zlatá“; doba svobody, hospodářského rozkvětu a budování armády. Brzy však končí desetiletí a s tím dalším na dveře klepe strašák v podobě Velké hospodářské krize. Na evropské poměry s sebou nese rozvoj autoritativních a nedemokratických režimů; na poměry české, potažmo československé, jako všude jinde po světě, hlad, bídu, nejistotu. Vzestup fašismu, ale hlavně nacionálního socialismu pomalu vrhá na Starý kontinent nový a ještě temnější mrak. Sociální problémy jsou vyřešeny tím, že lidé jsou opět zaměstnáváni, pro tuto chvíli především ve zbrojním průmyslu. Čs. zbrojovky, jako byla Škoda Plzeň, ČKD Praha nebo Zbrojovka Brno profitují na světových trzích svými skvělými výrobky, ať už to jsou děla, tanky či pěchotní zbraně. Poté, co se přehoupne polovina let třicátých, stavební firmy jsou schopny najímat více a více dělníků a začíná se budovat souvislé opevnění na hranicích s potencionálně nepřátelskými státy. Léta hospodářské stagnace a deziluze se dotkla také samostatné československé armády. Jednoduše pro ní bylo odváděno méně finančních prostředků, a proto se např. zkracovala základní branná povinnost. Vlivem nepříznivých a znepokojujících mezinárodních událostí se ale armádě dostalo reorganizace a reforem. Postupem času se temná mračna kupí ve stále zvyšující se míře a Československo si, spoléhající na své spojenecké smlouvy, armádu přivlastňuje coby svého „miláčka“. Armáda je nepolitická. Sloužit ve zbrani znamená hrdost a čest. Modernizace prostupuje napříč celým vojenským spektrem, bohužel vlivem finančních možností často velice pomalu. Nejen čs. vojáci si uvědomují, že období míru může být vystřídáno obdobím další hrůzné války. Nic netrvá věčně a misky osudu se leckdy dokážou krutě naklonit na nepříznivou stranu. Tak tomu bylo i v případě ČSR na konci let třicátých. Zdaleka není pravda, že opevněné pohraniční pásmo bylo vydáno bez jediného výstřelu. Čs. branná moc ukázala celému světu svoji profesionalitu tím, když uposlechla rozkaz a stáhla se za odstoupené pohraniční pásmo Sudet. Také velice tvrdě hájila suverenitu při střetech s maďarskou armádou. A v neposlední řadě, podle vzoru legionářů, odcházeli vojáci do Polska, Rumunska či Jugoslávie, aby dále bojovali proti společnému nepříteli, který zachvátil jejich zem.

Hlavní štáb republiky československé pořádá již od let dvacátých velké vojenské manévry, na kterých připravuje vojáky jak na válečné útrapy, tak na koordinaci jednotlivých

armádních složek s novými druhy zbraní. Z nich jsou poté vydávány památeční pohlednice, které mají demonstrovat sílu, připravenost a odhodlání. Vojenská cvičení jsou to veliká, přesahující rámec vojenských prostorů do civilní sféry. Na základě poznatků jsou vytvářeny poznatky nové, v rámci možností odstraňovány veškeré chyby. Největší závěrečná cvičení se v meziválečném období konají v roce 1936.

O československé armádě z let dvacátých a třicátých, století minulého, toho bylo v minulosti již mnoho napsáno a v budoucnu jistě ještě bude. Zájemcům o poznání vojenských dějin republiky československé; ať již z prostředí laického, popř. historikům „z povolání“, se otevírají obrovské obzory ke studiu a bádání z per vynikajících vojenských historiků, např. Eduarda Stehlíka a jeho knihy věnované Hlavnímu štábu³ nebo jeho vynikajících publikací věnovaných čs. opevnění. O tuzemské fortifikaci pojednává také velice hezkým způsobem např. Lubomír Aron.⁴

Stručně, zato však přesně a výstižně popisuje armádu kolektiv autorů v publikaci *Československá armáda v letech 1918-1938*⁵ a pro náročného čtenáře je připraven objemný svazek *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938* od autorů Jiřího Fidlera a Václava Sluky.⁶ Výborně o armádě také pojednává třetí svazek *Vojenských dějin Československa*⁷ od kolektivu pod vedením Jiřího Bílka; leč čtenář musí mít na paměti, že zde nalezne i kapitoly poplatné době komunistického režimu. V neposlední řadě dnes může zájemce vycházet i z literatury vynikajícího a předního českého odborníka na čs. armádu, a sice Pavla Šrámka.⁸

Oproti tomu o problematice velkých závěrečných cvičení čs. armády nalezne, bohužel, čtenář v současné česky psané literatuře velice málo poznatků a informací. Okrajově se tímto tématem zabývají např. již zmiňované *Vojenské dějiny Československa*, lépe je již na tom publikace od Pavla Šrámka *Z historie československé armády 1932-1939*,⁹ kde je závěrečným vojenským manévrem třicátých let věnovaná celá kapitola.

Tato práce si neklade za cíl vyčerpávající charakteristiku cvičení z roku 1936, nýbrž chce ve stručnější formě podat ukázkou vývoje vojenských cvičení z „předrepublikové“ doby

³ STEHLÍK, Eduard, *Srdce armády*, Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2006.

⁴ ARON, Lubomír, *Československé opevnění 1935-1938*, Dvůr Králové nad Labem: Fortprint ; Náchod: Okresní muzeum, 1998.

⁵ Kolektiv autorů, *Československá armáda v letech 1918-1938*, Federální ministerstvo obrany, Praha 1991.

⁶ FIDLER, Jiří, SLUKA, Václav, *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*, Libri, Praha, 2006.

⁷ Kolektiv autorů, *Vojenské dějiny Československa*, III. díl, *Naše Vojsko*, Praha, 1987.

⁸ ŠRÁMEK, Pavel, *Čs. armáda v roce 1938*, Společnost přátel čs. opevnění, Brno-Náchod 1996.

⁹ ŠRÁMEK, Pavel, *Z historie československé armády 1932-1939*, Mladá fronta, Praha, 2008.

Rakouska-Uherska až do třicátých let dvacátého století a podhalit základní strukturu nejen výstavby a organizace čs. armády, ale právě i organizace, příprav, průběhu a poznatků největších meziválečných manévřů pořádaných v české kotlině. Jako největší podklad povahy pramenné posloužily pro tuto práci fondy¹⁰ Vojenského archivu v Praze na Invalidovně v oblasti vojenské; v oblasti veřejného mínění a stanoviska čs. tisku pak fondy Národní knihovny.¹¹

¹⁰ Především fondy Ministerstva národní obrany-Hlavní štáb a Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

¹¹ Deník A-Zet, Praha 1936; České Slovo, Praha, r. XXVIII; Večerní České Slovo, Praha, r. XXVIII.

1. VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY, OBDOBÍ 1918-1932

Přísaha příslušníků československé armády v letech 1918 až 1939

„Přisaháme při všem, co jest nám svato, a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budeme poslušni presidenta a vlády republiky Československé a všech svých velitelů, presidentem a vládou ustanovených; přísaháme, že budeme bez odmluvy plniti jejich nařízení vždy a všude, i v nebezpečí, bez váhání a odporu, že svých vojsk neopustíme, ale i životy své ochotně dáme na ochranu vlasti a za její svobodu; přísaháme, že budeme druh druhu milovati, k sobě věrně státi, v nebezpečí se neopouštěti, ale až do konce se brániti tak, jak nám káže mužná čest a vědomí povinností občanských. Tak přísaháme!“¹²

Tak zněla přísaha nováčků samostatné československé armády, jejíž prvopočátky spadají do let 1918 až 1920; vznikala na základech rakousko-uherských a později byla doplňovaná příslušníky legií francouzských, italských a především ruských.

30. 10. 1938 ustanovil pražský Národní výbor první administrativní složku pro vojenské záležitosti, a sice Výbor národní obrany, kterému předsedal agrárník František Udržal. Tento Výbor jmenoval jako nejvyššího velitele vojska starostu Sokola dr. Josefa Scheinera až do prosince téhož roku, kdy se nejvyšším velitelem čs. branné moci, jakožto armády celkově, stal prezident republiky, pro jehož potřeby byla založena počátkem r. 1919 Vojenská kancelář prezidenta republiky; prezidentův orgán poradní a pomocný bez vlastní rozhodovací pravomoci. 15. 11. 1918 vzniklo Ministerstvo národní obrany (MNO), jehož první ministr byl předseda národních socialistů Václav Klobáček a Ministerstvo války v čele s generálem Milanem Rastislavem Štefánikem; po jeho tragické smrti 4. 5. 1919 zaniklo.¹³

Příslušníci vojenských útvarů nečeské či neslovenské národnosti rychle opouštěli vznikající republiku, následkem čehož zůstalo v Čechách a na Moravě v roce 1918 pouze 28 neúplných praporů o výzbroji 5000-6000 pušek a několika děl.¹⁴ Za této složité situace započaly české úřady se zabíráním pohraničních oblastí republiky s většinou německého obyvatelstva, což poměrně snadno skončilo posledním dnem téhož roku.¹⁵

¹² <http://armada.vojenstvi.cz/>.

¹³ Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918-1938, Federální ministerstvo obrany, Praha, 1991, str. 12.

¹⁴ Tamtéž, str. 13.

¹⁵ KÁRNÍK, Zdeněk, Malé dějiny Československa, Dokořán, Praha, 2008, str. 51-52.

Bezprostředně po svém vzniku se ČSR dostala do ostrého vojenského a politického střetu s Maďarskem kvůli severnímu území bývalých „Velkých Uher“, čili Slovenska. Od 1. 11. 1918 započaly první vojenské akce; původní asistenční rota o 120 mužích se brzy rozrostla až na 500 dobrovolníků. Nastalé boje s maďarskou armádou výrazně ovlivnil postupný návrat italských legií v čele s divizním generálem Piccionem, náčelníkem italské vojenské mise v Československu. Podle něho se 27. 12. 1918 stanovila tzv. Pichonova linie, dočasná demarkační linie mezi Slovenskem a Maďarskem. Na počátku června 1919 Piccioneho vystřídal ve funkci náčelník francouzské vojenské mise, divizní generál Pellé a jejíž příslušníci obsadili vysoké armádní funkce. Italské legie byly sice početnější, než francouzské¹⁶, avšak zahraniční čs. politika vycházela, podobně jako zahraniční čs. odboj, z orientace na nově vzniklou, poválečnou mocnost Dohody, a to Francii.¹⁷ Právě francouzská vojenská mise svým rozdělením na čtyři samostatné sekce (organizační, zpravodajská, operační a výcviková, dopravní) a spojením se III. odborem (vojenským) MNO, položila základy budoucího jednotného Hlavního štábu čs. branné moci.¹⁸

Ještě předtím ale vlivem sociálních i politických problémů vznikla ve středu Evropy 21. 3. 1919 sovětská republika-Maďarská republika rad, která vůči Slovensku zaujala stejné stanovisko jako předchozí režim. Československá strana započala prvotně s vojenským obsazením Podkarpatské Rusi, načež se měla na východních hranicích Maďarska spojit s novým spojencem, Rumunskem, kvůli obávanému sloučení armád maďarské se sovětskou. V květnu téhož roku utrpěly čs. jednotky citelné porážky v krvavých bojích o sargotarjánskou uhelnou pánev, které dále pokračovaly a zapříčinily ústup a obsazení části východního i středního území Slovenska Maďary.¹⁹ Situace k lepšímu se měnila až po již zmíněném nahrazení italské vojenské mise francouzskou, kdy byly konečně zastaveny veškeré postupy maďarských vojsk na všech územích fronty. V polovině června 1919 vyhlásil ministr s plnou mocí pro správu Slovenska Vavro Šrobár spolu s francouzským generálem E. Mittelhausserem vojenskou diktaturu a 30. června se začaly, po složitých jednáních i varovných zásazích Dohody, maďarské jednotky stahovat z území Slovenska.²⁰

¹⁶ 20 000 příslušníků legií v Itálii, 9000 ve Francii a 60 000 v Rusku; zdroj: MINAŘÍK, Pavel, Československý zahraniční vojenský odboj v letech 1914-18 in: Veda-Armáda-Spoločnosť, 1992, č. 1, s. 99-129.

¹⁷ STEHLÍK, Eduard, Srdce armády, Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2006, str. 6-8

¹⁸ tamtéž, str. 8.

¹⁹ Kolektiv autorů, Vojenské dějiny Československa, III. díl, Naše Vojsko, Praha, 1987, str. 60-70.

²⁰ Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918-1938, Federální ministerstvo obrany, Praha, 1991, str. 25.

Další významný vojenský svár se rozhořel se sousedním Polskem ohledně sporného území Těšínska. Na pařížské mírové konferenci se čs. strana obhajovala řadou historicko-právních a ekonomických záležitostí, avšak protože jednání nevedla takřka nikam, rozhodlo se MNO o řešení násilnou cestou. 19. ledna 1919 byl do čela čs. vojsk jmenován podplukovník francouzské armády Josef Šnejdárek a o čtyři dny později začaly bojové akce, které se úspěšněji vyvíjely ve prospěch čs. strany a které skončily posledním lednovým dnem. Protože řešení nepřinesl ani plebiscit, rozdělila Nejvyšší spojenecká rada, v červenci 1920, území tak, že důležitá železniční trať Bohumín-Těšín-Jablunkov a ostravsko-karvinská kamenouhelná pánev připadla ČSR; město Těšín bylo pak rozděleno na část československou a polskou. Spor, jenž zdál se být uhašen, plně vzplanul za kritických zářijových dní o dvacet let později.²¹

Nově vznikající armáda trpěla mnoha nedostatky; ať již materiálními či pouze úpadkem morálky, nekázní a nechutí absolvovat vojenskou službu. Příchod legií z Itálie a Francie způsobil vzájemné nerespektování se legionářských důstojníků s důstojníky bývalé rakousko-uherské armády. Bylo proto nezbytné přistoupit k unifikaci armády. Samostatná unifikace neboli sjednocování jednotlivých armádních složek započala v únoru 1920, v době, kdy se do vlasti začaly postupně vracet nejpočetnější ruské legie. MNO na vojenské výdaje nakonec uvolnilo téměř 4 mld. Kč ze státního rozpočtu, který čítal 6 mld. a 700 mil. Kč.

V rámci sjednocení pěšího vojska zahraničního s domácím se jednalo dohromady o 48 nově vzniklých pěších pluků, často se hlásajících k legionářské tradici, někdy se ale respektovala tradice českých pluků bývalé monarchie. Z mysliveckých praporů bylo vytvořeno celkem 10 hraničářských praporů a 4 horské pluky. Co dělostřelectva se týče, vzniklo od července 1920 celkem 16 pluků lehkého dělostřelectva, 15 pluků hrubého, 3 pluky horského, 5 pluků těžkého a pluk dělostřelectva protiletadlového. Jezdeckto prošlo spojením 10 jezdeckých pluků do 3 jezdeckých brigád. Vojenské letectvo bylo budováno doslova na „zeleném drnu“; počátečně ustanovené 3 letecké pluky svůj stav neustále zvyšovaly.²² Ústava republiky z února 1920 měla v sobě zakotvené právní vymezení branných potřeb republiky, konkretizované v branném zákonu z 19. 3. 1920 (č. 193/1920).²³ Pravidelná vojenská prezenční služba (v dnešní terminologii základní vojenská služba) byla určena na 14 měsíců,

²¹ KLÍMEK, Antonín, Vítejte v první republice, Havran, Praha, 2003, str. 54-56.

²² Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918-1938, Federální ministerstvo obrany, Praha, 1991, str. 27.

²³ Tamtéž, str. 28.

od roku 1922 prodloužena na dva roky. Mírový početní stav byl určen na 150 000 mužů. Armáda (dobovým termínem „čs. branná moc) se dělila na tzv.:

aktivní armádu

jakožto mírový základ pro sestavení válečné armády

I. zálohu

neboli doplňování aktivní armády na válečné počty osobami do 40 let

II. zálohu

určenou za války ke strážní službě a náhradou bojových ztrát osobami od 40 do 50 let.²⁴

Vojáky z povolání tvořili v čs. armádě dlouhodobě dobrovolně sloužící důstojníci a generálové v jednotlivých hodnostních třídách a vojenští gážisté mimo hodnostní třídu, čili rotmistři; dále armáda obsahovala ještě dělesloužící vojáky, poddůstojníky, vojáky prezenční služby a příslušníky záloh, kteří byli povoláváni na cvičení. Všeobecná branná povinnost se týkala každého občana v rozmezí od 20 do 50 let, pro vojáky z povolání až do 60 let a to i ve výslužbě. Každý čs. státní občan podléhal v případě mobilizace či války zvláštní branné povinnosti od 17 do 60 let.²⁵

Odvod záložníků do armády neboli mobilizace, konal se o rok poté, podepsaný dnem 23. 10. 1921 nejprve prezidentem Masarykem a dále pak i ministerským předsedou Benešem v reakci o znovunastolení moci Habsburků ve střední Evropě. Vojenský průvod na Budapešť bývalého rakouského císaře Karla Habsburského však dopadl neslavně a proto čs. vojáci zasahovat nemuseli. Vcelku hladký a spořádaný průběh mobilizace vynesl nástupnické republice veliké mezinárodní uznání.²⁶

Počátek roku 1926 představoval další významný zlom v historii čs. armády. 1. lednem z nařízení prezidenta T. G. Masaryka přebírali vyšší velitelské funkce důstojníci domácí provenience, čímž de facto končila francouzská vojenská mise v Československu. Funkci náčelníka Hlavního štábu po gen. Lousi Faucherovi převzal bývalý legionářský generál Jan Syro-

²⁴ FIDLER, Jiří, SLUKA, Václav, Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938, Libri, Praha, 2006, str. 65.

²⁶ Klimek, Antonín, Vítejte v první republice, Havran, Praha, 2003, str. 83.

vý,²⁷ s jehož příchodem se tak otevírá cesta k samostatnému vývoji čs. armády, která byla i v dalších letech orientovaná na svého hlavního spojence na evropském kontinentě-Francii.²⁸

¹⁷STEHLÍK, Eduard, Srdce armády, Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2006, str. 6-8.

²⁷ tamtéž, str. 16.

²⁸ Spojenecká smlouva podepsána 24. ledna 1924; zdroj:ŠRÁMEK, Pavel, Politická situace v Evropě v letech 1918 až 1938 a ČSR in: Sborník vojenské akademie v Brně, řada C-D, 1999, č. 2, s. 23-33.

2. REORGANIZACE ARMÁDY, OBDOBÍ 1932-1936

Celosvětová, s odstupem času tzv. Velká hospodářská krize²⁹ se samozřejmě nemohla vyhnout ani Československu a jeho branné moci. Snižování mezd, stávky, propouštění a nezaměstnaní; standardní kolorit tehdejší doby, který dobarvoval myšlenky na odzbrojení, postupně se šířící Evropou. Pacifistické smýšlení bylo pochopitelné; svět se nechtěl vrhnout do dalšího obrovského krveprolití, jakým dosud největší a nejdelší válka bezesporu byla. První důsledek těchto idejí objevil se již v branném zákoně v březnu 1920, kdy bylo přislíbeno zkrácení základní vojenské služby, ale plně uzákoněno až, přes silný odpor Hlavního štábu, v květnu 1932 na pouhých 14 měsíců.³⁰ Tehdy, v rozmezí let 1928 až 1934, kleslo zatížení jednoho občana na branný rozpočet o 17%, čehož byl docílen největší pokles bojové síly československé armády.³¹ V praxi se pak jednalo o snižování početních stavů armády u pěchoty formou rámcování.³² kdy u každé divize měl být jeden z jejích pěších pluků celý rámcován, zbylé pěší pluky měly obsahovat dva plné a jeden rámcový prapor a jako běžné pěší pluky měly být organizovány i horské pěší pluky. U horského dělostřelectva došlo k omezení na polovinu, jezdecké pluky postihlo zrušení jedné ze dvou kulometných eskadron. Oproti tomu přibyl jeden hraničářský prapor, protiletadlový dělostřelecký pluk a jezdecký pluk a prapor Útočné vozby se rozšířil na pluk; v neposlední řadě se i počítalo se zrušením automobilového vojska a vozatajstva přičleněním k dělostřelectvu. Všechny tyto změny začaly platit v září roku 1933.³³

Armáda ale byla příliš těžkopádná a neodpovídala modernímu pojetí vedení války. Další důležité změny nastaly v roce 1931, kdy do operačního oddělení Hlavního štábu nastoupil nový vedoucí operační skupiny major Josef Fetka; organizačně mimořádně schopný důstojník, bez něhož by připravované armádní reformy zajisté nevznikly. O rok později začala operační skupina 3. oddělení hlavního štábu připravovat rozsáhlý plán reorganizace a modernizace čs. armády, jejíž výsledek pod názvem „Armáda v poli“ schválil 9. května 1933 náčelník hlavního štábu generál Jan Syrový.³⁴

²⁹ Nejvyššího počtu nezaměstnaných v ČSR krize dosáhla roku 1936 číslem 860 00 zdroj: LACINA, Vlastimil, Velká hospodářská krize v ČSR, Academia, Praha, 1984, str. 197.

³⁰ ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008, str. 20.

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk, České země v éře první republiky, Díl třetí, Libri, Praha, 2003, str. 451.

³² Rámcování je redukce organizační struktury v jejích určitých prvcích a současně snížení početního stavu osob a výzbroje; zdroj: ŠRÁMEK, Pavel, Československá armáda v roce 1938, Společnost přátel československého opevnění, Brno-Náchod, 1996, str. 51.

³³ ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008, str. 20.

³⁴ STEHLÍK, Eduard, Srdce armády, Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2006, str. 24.

Již od jara téhož roku dal prezident Masaryk podnět na vystřídání generála Syrového, i přes respektování jeho autority za předchozí účast v ruských legiích. Důvod byl zřejmý, Syrový se na své místo nehodil z prostého důvodu: jednotlivá oddělení Hlavního štábu nedostávala žádné rozkazy, vázla koordinace a informovanost v době, která si žádala pevná a rozhodná jednání. Protože dosavadní generální inspektor, armádní generál Alois Podhajský, počítal s penzionováním,³⁵ Masaryk navrhoval, aby jeho funkci obsadil právě dosavadní náčelník hl. štábu. Na toto uvolněné místo poté 30. listopadu 1933 nastoupil zemský velitel v Košicích, mladší a energičtější divizní generál Ludvík Krejčí.³⁶

Nové nejvyšší velení nyní řešilo nejpodstatnější otázku a to zajištění a krytí státních hranic. Ze dvou potenciálních variant a to z vytvoření silných motorizovaných svazů, které by likvidovaly nepřátelské průlomové pohyblivou obranou na straně jedné a poté z vybudování souvislého pásma opevnění, které by mělo zastavit útočnickův prvotní nápor a zajistit spolehlivé provedení mobilizace s dočasnou obranou do příchodu spojeneckých sil na straně druhé. Obě varianty měly své silné a slabé stránky, avšak vlivem řady příznivějších faktorů vyhrála koncepce druhá.³⁷

Začátek třicátých let ale také znamenal nástup Hitlera do úřadu německého kancléře, později vystoupení Německa ze Společnosti národů, uzavření polsko-německého paktu o neútočení a v neposlední řadě také německé opuštění odzbrojovací konference v Ženevě, na podzim 1933, a pokud bychom pokračovali dále, tak vstup německé ozbrojené síly do demilitarizovaného pásma v Porýní, což bylo jasné porušení versailleského mírového systému, na které Západ, jako již několikrát v minulosti, neodpověděl. Hlavní nebezpečí nyní nespočívalo ve vojensky slabém Maďarsku, nýbrž v dynamicky zbrojícím Německu. Nový zákon, který byl urychleně přijat roku 1934, upravoval délku základní vojenské služby ze čtrnácti měsíců na dobu dvou let. Platnosti nabyl ale až 1. října 1935, avšak vztahoval se i na odvedence z roku 1933 a první vojáci, kteří prodělali dvouletý výcvik, opouštěli kasárna až roku 1935, resp. 1936.³⁸

³⁵ do penze odešel k 31. 12. 1933; zdroj Fučík, Josef, Generál Alois Podhajský, Praha, Litomyšl 2009, str. 332.

³⁶ předchozí kandidát na post náčelníka hl. štábu byl divizní generál Lev Prchala, který se ale kandidatury musel zříci poté, co se zjistilo, že Prchalův švagr Bruno Böhm je vůdce Deutsche National-sozialistische Arbeiterpartei v Odrách.

zdroj: ŠRÁMEK, Pavel, Personální změny ve velení československé armády v roce 1933 in O dějinách a politice, Ústí nad Labem, 2001, s. 25-35.

³⁷ kupř.: spolenectví s Francií, která budovala vlastní pevnostní systém Maginotovu linii, dále surovinová základna a vytvoření tisíců pracovních míst v době obrovské nezaměstnanosti. Zdroj: Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918 – 1938, Federální ministerstvo obrany, Praha, 1991 str. 53-54.

³⁸ KÁRNÍK, Zdeněk, Malé dějiny Československa, Dokořán, Praha, 2008, str. 320-321.

V době nástupu Hitlera k moci, začátkem roku 1933, sestávala čs. armáda z dvanácti divizí po čtyřech plucích, dvou horských, tří jezdeckých a dvanácti záložních brigád. Dále obsahovala hraničářské prapory, armádní dělostřelectvo, třicet letek letectva, třicet protiletadlových baterií a tomu odpovídající počet telegrafních, ženijních, dopravních a další potřebných jednotek služeb a týlového zabezpečení. Platný nástupový plán³⁹ počítal se dvěma variantami a to s nasazením jednotek na „severním válčišti“, neboli proti Německu anebo se seskupením hlavních sil na „jižním válčišti“, na slovensko-maďarských hranicích.⁴⁰ Veškeré potenciální boje by byly vedeny samozřejmě se spojenci a to jak s Francií, tak se státy Malé Dohody.

Dne 6. října 1933 byla ustanovena Nejvyšší rada obrany státu (NROS), v jejímž čele stanul prezident republiky a vrchní velení armády. Tato instituce měla autoritativně řídit přípravy na obranu státu a také se již roku 1934 zasloužila o přidělení prvních mimořádných dotací čs. branné moci.⁴¹

Poslední dny roku 1933 se v čs. armádě nesly opět ve znamení velkých personálních změn. Generál Karel Husárek byl jmenován I. zástupcem náčelníka Hlavního štábu, především díky jeho předchozí skvělé působnosti v Kurzu pro vyšší velitele. Po návratu z absolvování kurzu praxe velitele pěšího pluku byl staronovým přednostou operačního oddělení jmenován plukovník Bohuslav Fiala a změny nastaly i na postech tří přednostů dalších oddělení Hlavního štábu. V praxi tedy došlo k nevídaným výměnám na všech velitelských místech kromě II. zástupce náčelníka hl. štábu, což samozřejmě podněcovalo kritiku od nespokojených jednotlivců; všeobecně ale byly tyto změny hodnoceny kladně, v měřítku evropském je sice plně nepřijala Francie, avšak Rumunsko a Jugoslávie ano.⁴² Situaci v armádě na podzim roku 1934 hodnotil slovy generál Silvestr Bláha:

„Bylo opravdovou radostnou zkušeností tohoto roku, že armáda znatelně oživila způsobem vedení aplikačních cvičení, která byla po dobu jednoho měsíce uspořádána v Praze, a také během několika týdnů velkého cvičení v terénu, které řídil nebo do nich zasahoval Krejčí, jenž se opravdu projevil jakožto náčelník odborně vzdělaný s dlouholetou zkušeností u trupy, jenž se dovedl uplatnit sám slovem i v diskusích a uměl ovlivnit a

³⁹ komplexní plánovací dokument hl. štábu pro případ války.

⁴⁰ Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918-1938, Federální ministerstvo obrany, Praha, 1991, str. 51.

⁴¹ tamtéž, str. 54.

⁴² ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008, str. 24-25.

ovládnouti své podřízené nejen jako velitel, ale též jako učitel a rádce, který dovedl probuditi zájem, což je právě odvěkým úkolem dobrých náčelníků štábů vůbec.“⁴³

Dnem 15. května 1935 vstoupila v platnost nová válečná organizace připravovaná z let 1932-33 operační skupinou operačního oddělení Hl. štábu. Důležité změny se připravovaly i pro armádu mírovou. V praxi se pak jednalo o rozdělení vojska na dvě části: tzv. armáda krycí, která by měla chránit státní hranice a průběh mobilizace a tzv. armádu manévrovací, která vznikne postavením za mobilizace. V případě války by obě části armády sestávaly z:

23 divizí

15 hraničních oblastí v síle divize

4 jezdeckých brigád

6 leteckých pluků.

Dohromady se mělo jednat o dvačtyřiceti svazech v síle 799 letadel, 2260 děl a 505 tanků.⁴⁴ Prozatím to byly ale pouze tabulkové počty; v době, kdy se situace výrazně zlepšovala. Na podzim 1935 bylo zřízeno velitelství sborů, čili nový velitelský stupeň mezi zemským vojenským velitelstvím a divizí, jejichž formování bylo ze čtyřplukového systému pozměněno na systém tříplukový.

V Čechách bylo vytvořeno šest divizí a to:

1. divize Praha, **2. divize** Plzeň, **3. divize** Litoměřice, **4. divize** Hradec Králové, **5. divize** České Budějovice a **13. divize** Kolín.

Na Moravě byly dislokovány divize čtyři:

6. divize Brno, **7. divize** Olomouc, **8. divize** Hranice a **14. divize** Kroměříž

a konečně na Slovensku a Podkarpatské Rusi mělo být dislokováno sedm divizí:

9. divize Trnava, **10. divize** Banská Bystrica, **11. divize** Košice, **12. divize** Užhorod, **15. divize** Trenčín, **16. divize** Ružomberok a **17. divize** Spišská Nová Ves

⁴³ VÚA-VHA, fond VKPR, 1934, čj. 25 Taj., kar. 7.

⁴⁴ ŠRÁMEK, Pavel, Čs. armáda v roce 1938, Společnost přátel čs. opevnění, Brno-Náchod 1996, str. 11.

Takto nově vytvořené divize se dále seskupovaly do sedmi sborů:

I. sbor Praha

II. sbor Hradec Králové

III. sbor Brno

IV. sbor Olomouc

V. sbor Trenčín

VI. sbor Košice

VII. sbor Banská Bystrica⁴⁵

Souběžně s reorganizací probíhala i modernizace výzbroje. Pěchota dostávala již od poloviny třicátých let moderní protitankové kanony a minomety, nové typy hrubých a protiletadlových kanonů přebíralo i dělostřelectvo. Výrazně se zlepšila motorizace jak u pěchoty, dělostřelectva či ženijního vojska; na podzim roku 1937 byly dosavadní jezdecké brigády nahrazeny čtyřmi rychlými divizemi, každá tvořená velitelstvím divize, jezdeckou a motorizovanou brigádou. Dosavadní koňská spřežení nahradila nákladní vozidla, což ale neplatilo pro zásobování a týlové jednotky.⁴⁶

Jestliže prvopočátky obrněných vozidel v armádě představovaly obrněné vlaky, léta dvacátá se nesla v duchu obrněných automobilů a počátek třicátých let znamenal slepu vývojovou linii v tančících, aby se na konci let třicátých do armády začaly ve stále větších počtech zavádět moderní lehké tanky Škoda Lt. vz. 35. Dnem 16. září 1935 jsou vytvořeny tři Pluky útočné vozby⁴⁷ z dosavadního jednoho.⁴⁸

Ne zcela optimistická situace panovala v letectvu. Až do mobilizace v září 1938 tvořil páteř československých perutí na svoji dobu sice nejmodernější stíhací dvouplošník Avia B-543, ale ve své době již dávno překonaný stíhacími celokovovými jednoplošníky. Neméně dobře na tom bylo letectvo bombardovací, sestávající povětšinou opět ze zastaralých dvouplošníků; zde se vážnost situace částečně podařilo zmírnit odkupem licence na výrobu francouzského těžkého bombardovacího letounu MB-200 a sovětského víceúčelového letounu

⁴⁵ Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918-1938, Federální ministerstvo obrany, Praha, 1991, str. 52-53.

⁴⁶ www.vojenstvi.cz, ŠRÁMEK, Pavel, Rychlé divize čs. armády.

⁴⁷ dobové terminologické označení pro motorizované divize, termín přejatý z anglického a francouzského prostředí; postupem času se ale vžil název tank namísto termínu útočný vůz.

⁴⁸ VALENTA, Radek, Proseminární práce Československé tanky Škoda Lt. vz. 35, Praga Lt. vz. 38, vedoucí práce Prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc., FF UK, str. 5.

Tupolev SB-2. Dále stav bombardovacího letectva ovlivňovaly závažné nedostatky palubní výzbroje, jako byly například modernější kulometné zaměřovače, závěsníky na pumy, dýchače či absence většího množství kulometů vz. 30.⁴⁹ Vlivem konzervativního smýšlení vrchního velení letectva zůstala celá řada domácích moderních a nadějných letadel bohužel pouze v prototypch.

Roku 1936 by parlamentem přijat významný Zákon o obraně státu, poté vznikl Zákon o branné výchově⁵⁰ a dne 23. dubna téhož roku byly vytvořeny jednotky Stráže obrany státu (SOS), které se skládaly z policie, četnictva, finanční stráže, vojáků a dobrovolníků⁵¹ s prvořadým úkolem hlídání a krytí státních hranic. V červnu byl schválený zvláštní úvěr, který měl umožnit realizaci výzbrojního programu, po jehož naplnění by čs. armáda sestávala koncem roku 1939 z:

788 tanků, 1168 protitankových kanonů, 676 minometů, 2256 děl, 368 protiletadlových kanonů, 622 letadel.⁵²

7. března 1936 obsadila německá armáda demilitarizované Porýní, což podstatně ztížilo případnou francouzskou vojenskou pomoc a 25. srpna téhož roku byla v Německu znovuobnovena dvouletá základní vojenská služba. Přední strany novin plnily titulky o kruté a nelítostné španělské občanské válce. V takto napjatých letních dnech roku šestatřicátého se konalo největší meziválečné cvičení československé armády.

⁴⁹ JOHN, Miloslav, Čs. letectvo v roce 1938, Baroko a Fox, Beroun, 1996, str. 9-21.

⁵⁰ který např. do hloubky upravoval nařízení a opatření na protiletadlovou obranu civilního obyvatelstva.

⁵¹ KÁRNÍK, Zdeněk, České země v éře první republiky, Díl třetí, Libri, Praha, 2003, str. 453.

⁵² ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008, str. 28.

3. BRANNÁ MOC DRUHÉ POLOVINY 19. ST. A MANÉVRY ZA ČASŮ CÍSAŘE PÁNA

Otřesená monarchie rakouská podlehla velice brzy po katastrofální válce roku 1866 novým vlnám maďarských separatistických snah, což mělo za následek tzv. rakousko-uherské vyrovnání⁵³ a vydání reskriptu 17. 2. 1867 a kompromisního branného zákona z 5. 12. 1868, který se stal středem trvalých rozporů mezi oběma zeměmi.⁵⁴

Společné c. a k.⁵⁵ vojsko a válečné námořnictvo doplnily nově vzniklé tři skupiny vojsk teritoriálního charakteru:

c. a k. rakouské zeměbrany-Landwehr,

k. uherská⁵⁶ zeměbrana-Honvédség,

chorvatsko – slovinská zeměbrana-Hrvatsko Domobranstvo.

Všechny tři zeměbrany spadaly pod dvě ministerstva zemské obrany: rakouské a uherské.⁵⁷ Nejpřevratnější novinka branného zákona ale spočívala v zavedení všeobecné branné povinnosti. Vojenskou službu nyní museli absolvovat všichni zdravotně schopní muži od 20⁵⁸ do 42 let věku. U c. a k. armády obsahovala prezenční služba 3 roky, poté bylo 7 let zálohy a 10 let náhradní zálohy. Podle zákona 80% schváleného ročního kontingentu branců bude přiděleno ke společnému c. a k. vojsku, zbytek pak stejnoměrně rozdělen k: c. a k. a k. u.zeměbraně.⁵⁹

Císařské manévry, velká dvoustranná polní cvičení, začala se pořádat od poloviny sedmdesátých let století devatenáctého a byla úzce spjata s rakousko-německým vojenským sbližováním. V roce 1881 došlo k velice důležité a převratné změně; ke změně, která znamenala konec konzervatismu a zpátečnických tendencí v rakousko-uherské armádě: dosavadní šéf generálního štábu, podmaršál Anton von Schönfeld, voják staré školy vynikající přede-

⁵³ Čili vnitřní kapitulace monarchie před maďarskou politikou.

⁵⁴ Tyto rozpory plně vyústily v otevřenou krizi v r. 1918.

⁵⁵ Císařské a královské vojsko.

⁵⁶ Královská uherská.

⁵⁷ Tomu podřízena i domobrana chorvatsko-slovinská.

⁵⁸ Později od 19 let.

⁵⁹ Kolektiv autorů, Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918, Praha 2003, Elka Press, str. 307.

vším nedůrazností, byl císařem nahrazen⁶⁰ podmaršálem Friedrichem von Beckem. Tento voják prodělal dlouholetou vojenskou službu v blízkosti císaře, na svoji funkci výborně připraven, o čemž svědčí i fakt, že následující čtvrtstoletí neslo se v duchu „systému Beck.“⁶¹ Nový šéf generálního štábu se svého úkolu zhostil výborně; již roku 1884 proti sobě stanuly celé dva armádní sbory. Osobní řízení nad císařskými manévry provedl podmaršál Beck o dva roky později v Horních Uhrách.

Velká dvoustranná cvičení se konala pravidelně každý rok v září, kdy bylo již po sklizni, a nehrozily velké polní škody; ve specializovaných případech i na jaře-v červnu s tím, že v jednom roce se mohlo odehrát i několik cvičení. Všech se, až do svého pokročilého věku, účastnil císař František Josef I. Jakýsi rekord byl dosažen r. 1874, kdy se konaly manévry patery;⁶² všechny za účasti císaře. Nejčastější manévry byly pěší.⁶³ ale pořádaly se i jezdecké, pevnostní, horské a výsadkové námořní. Sbor nezávislých rozhodčích důstojníků dohlížel nad správným chodem manévru; vojáci jedné ze cvičících stran se odlišovali bílou páskou kolem pokrývky hlavy. Boje probíhaly pouze za denního světla.

Manévry byly vždy považovány za významnou společenskou událost; vyzdobená města vítala císaře a jeho doprovod, uvítací ceremonie, hudby, vystoupení školních dívek apod. Kázeň byla ve většině případů ukázková a obyvatelstvo přijímalo vojsko velice kladně. Podzim roku 1887 znamenal vystupňování napětí mezi Ruskem a německo-rakousko-uherskými spojenci. Do čela německého generálního štábu nastoupil generálporučík Alfred von Schieffen. Armáda byla stále více ovlivňována bojechtivým a útočným duchem Německa.⁶⁴

Císař Vilém II. se zúčastnil rakouských manévru r. 1891 ve Waldviertelu, což pro poradatele cvičení nebylo příliš radostné; německý císař nejraději velel a nemohl-li, uváděl své hostitele do nepříjemných situací častými návrhy a požadavky. Počátek 20. st. znamenal další politické vření; kromě špatných vztahů s Ruskem přibýly i problémy se Srbskem, k tomu všemu propukly spory s Maďary, jež r. 1901 odstartovaly vleklou uherskou krizi. O rok později, na podzim 1902, cvičilo se v západních Uhrách. V čele zneprátelených sborů se proti sobě postavili následovník trůnu František Ferdinand d'Este a

⁶⁰ Záminkou k tomu bylo jeho fiasko manévru u Sadowe Wisnie.

⁶¹ Kolektiv autorů, Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918, Praha 2003, Elka Press, str. 312.

⁶² Totis, Brandýs n. L., Alcsut, Arad, Pešť.

⁶³ I s účastí jezdeckva a dělostřelectva.

⁶⁴ Kolektiv autorů, Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918, Praha 2003, Elka Press, str. 314.

arcivévoda Bedřich.⁶⁵ Ani jeden z představitelů císařského domu nechtěl utrpět na své vojenské prestiži;⁶⁶ manévry byly proto ukončeny za nerozhodného stavu, v praxi se ale mnoholeté zkušenosti dovedly k absolutní dokonalosti.

Atmosféra v Evropě houstla každým dnem. Nastávalo období výstavby milionových armád. Všudypřítomné masové zbrojení. Zaváděla se nová vojenská technika.

Velké císařské manévry u Českého Těšína, r. 1906, byly sice doplněny pozorovateli v balónech, rachotícími kulometry, polním telegrafem, telefonem a optickým signalizačním přístrojem, reálně ale znamenaly snůšku komplikací, nehod a zpackaných operací. V říjnu 1906 byl polní zbrojmistr Friedrich von Beck odvolán a na místo šéfa generálního štábu nastoupil, velice radikální velitel divize z Innsbrucku, podmaršál Franz Conrad von Hötzendorf,⁶⁷ který prosazoval ofenzivní způsob vedení války. Rok 1909 znamenal poslední císařovu účast na manévrech; jednotky byly oblečeny do nových, šedých uniforem, pěšáci leželi zaprášení a unavení v příkopech, čemuž starý mocnář přestával rozumět.⁶⁸ Poslední vojenské cvičení s německými spojenci proběhlo r. 1913 v prostoru Hohenfriedberg-Schweidnitz, kde rakousko-uhersí hosté zjistili, že boje probíhají i v noci, což do té doby byla nevídaná představa.⁶⁹

26. až 27. 6. 1914 proběhlo jarní dvoudenní cvičení XV. sboru v Bosně, u Tarčinu, jihozápadně od Sarajeva. Následník trůnu František Ferdinand to pojal i jako návštěvu provincie, na kterou vyrazil se svoji chotí, vévodkyní z Hohenbergu. Den poté se měl manželský pár zúčastnit slavnostní přehlídky v Sarajevu. Samostatné manévry proběhly hladce; vždyť byly příliš krátké, aby se stalo něco významnějšího. O den později ale jedna událost ukončila poslední mírové tendence v Evropě-sarajevský atentát.⁷⁰

⁶⁵ Poději se vrchní velitel rakousko-uherské armády za 1. sv. války.

⁶⁶ Kolektiv autorů, Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918, Praha 2003, Elka Press, str. 315.

⁶⁷ Kolektiv autorů, Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918, Praha 2003, Elka Press, str. 316.

⁶⁸ Tamtéž, str. 317.

⁶⁹ Tamtéž, str. 323.

⁷⁰ Tamtéž, str. 326.

4. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ ROKU 1936

„Účelem závěrečných cvičení hlavní skupiny bylo dáti velitelům všech stupňů možnost vésti jednotky a řídit operace za poměrů plynoucích ze základní situace. Velitelé armád byli postaveni do různých situací, oba s ofensivním úkolem, přičemž jednotky západní modré armády byly rozděleny na dvě skupiny prostorově od sebe vzdálené, jednotky východní armády byly sice teprve shromáždovány, ale v jednom prostoru. V rámci jednotek byli mimo to prováděny zkoušky s různými bojovými prostředky a jednotkami nově organisovanými.“⁷¹

Československá republika věnovala již od svého vzniku nemalé úsilí i finančních prostředků pro výstavbu kvalitní armády; nositelky nezávislosti a ochrany státní suverenity, představitelky mezinárodního uznání, jakožto strážkyně klidného spánku státních občanů. K co možná nejlepšímu zdokonalování vojenského umění; pro bezvadný soulad jednotlivých složek československé armády, sloužily vojenské manévry, v tehdejší terminologii označované jako závěrečná vojenská cvičení, kterých se zpravidla zúčastnily dvě znepřátelené armády v minimální síle několika divizí. Protože byly tyto manévry, hlavně ve třicátých letech, události značných rozměrů, přesahující daleko rámec uzavřených vojenských prostorů, konaly se tím pádem v běžném civilním prostředí, což přinášelo kontakt s civilním obyvatelstvem a zároveň navozovalo válečnou situaci v lokalitách probíhajícího cvičení. První meziválečné závěrečné cvičení se odehrálo na začátku září v roce 1922 na Sedlčansku⁷² za účasti prezidenta Masaryka.⁷³ Na konci každého dalšího výcvikového vojenského roku konala se další závěrečná cvičení, která byla hojně navštěvována nejen domácími politickou elitou, nýbrž i představiteli zahraničních vojenských delegací. Konec let dvacátých se nesl ve znamení narůstající světové hospodářské krize, což mělo za následek velké finanční omezení pro armádu; hlavní štáb ale i přes veškeré problémy závěrečná cvičení pořádal, byť jen v omezené míře. Protože první tankové jednotky⁷⁴ účastnily se cvičení až v roce 1935 na Rakovnicku a Žatecku, používala armáda do té doby pouze atrapy tanků, které sloužily pouze

⁷¹ Úvod k poznatkům ze závěrečných cvičení v roce 1936; VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 5.

⁷² Podle námětu se Bavorská republika odtrhla od Německa, spojila s Rakouskem a zaútočila na ČSR s tím, že se jí podařilo překročit přechody Vltavy u Kamýku a Zrůbku a zřít zde předmostí, načež měla odpovědět zmobilizovaná branná moc československá a Bavorsko zahnat za hranice republiky. Výsledek čtyřdenních manévru ale pro obránce nedopadl příliš úspěšně a potvrdilo se, že pouze legionářské úspěchy zdaleka nepostačují a že mladá armáda ještě stojí před dalekou cestou učení se vojenskému umění.

⁷³ Maršálek, Zdenko, Pan prezident jede na manévry In: Dějiny a současnost, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, XXVIII, 2006, č. 12, str. 33-36.

⁷⁴ První čs. lehký tank Lt. vz. 34.

k podpoře pěchoty⁷⁵. Spolupráce pěšího vojska s předchůdci útočné vozby ale nebyla vžita a vážla ještě i na cvičeních v roce 1929 na Hané⁷⁶.

Poslední srpnové dny roku 1936 se nenesly pouze ve znamení končících školních prázdnin, ale především ve stopě závěrečných vojenských cvičení. Účastnilo se jich přes 100 000 mužů, což v praxi znamenalo více jak polovinu mírového stavu československé armády. Proti sobě stanuly dvě zneprátelené armády, přičemž každá armáda sestávala ze dvou sborů dělicích se na: dvě divize, jezdeckou brigádu, hraničářské prapory; dále prapory dělostřelecké, letecké, ženijní, telegrafní a v neposlední řadě také týlové jednotky. V té době tvořilo armádu dvanáct divizí a čtyři jezdecké brigády, z čehož se cvičení zúčastnilo dohromady osm divizí a dvě jezdecké brigády.⁷⁷

Manévry probíhaly ve východních Čechách, konkrétněji v oblasti Pardubicka a Chrudimska, přičemž jako hlavní středisko bylo stanoveno město Chrudim. Ředitelem závěrečných cvičení se stal náčelník Hlavního štábu generál Ludvík Krejčí, vedoucí rozhodčí služby poté zemský velitel v Čechách generál Sergej Vojcechovský.⁷⁸

Velitelství první, tzv. Modré armády, se nacházelo v Nymburce v čele se zemským vojenským velitelem v Košicích, generálem Lvem Prchalou; centrum druhé armády, tzv. Červené, bylo ve městě Polička pod velením zemského vojenského velitele v Brně, generálem Eduardem Kadlecem.⁷⁹

Námět podle všeobecné situace:

Modrá strana bude postupovat ve dvou směrech a to od severu k jihu, kdy byla 3. armáda⁸⁰ zastavena 19. srpna červenou 5. armádou na čáře Třebechovice-Solnice-Rokytnice; dále od severozápadu k jihovýchodu, kdy 1. armáda⁸¹ bude zatlačovat nepřátelské předsunuté jednotky a dělit se dohromady na dvě skupiny, z nichž severní skupina tvořená II. sborem měla postupovat ve směru Liberec-Jičín-Pardubice a do večera 20. srpna má za úkol dosáhnout prostoru Chlumec n/C.-Hradec Králové a poté jižní skupina skládající se z I. sboru měla

⁷⁵ Teprve na sklonku dvacátých let obdržela armáda obrněné automobily OA. vz. 27, ve své době velice moderní stroje.

⁷⁶ VÚA-VHA, fond MNO, 1929, č.j. 1741 Dův., kar. 85, str. 24.

⁷⁷ ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008, str. 60.

⁷⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 6.

⁷⁹ ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008, str. 61.

⁸⁰ 3. armáda sestávala z II. sboru, 4. divize, 3. divize, skupina velitele hraničářského praporu 2, sborové útvary.

⁸¹ 1. armáda obsahovala I. sbor, 1. divizi, 2. divizi, hraničářský prapor 5, sborové útvary.

překročit u Prahy Vltavu a dále postupovat východním směrem do prostoru Kolín-Kutná Hora, kterého měla za úkol dosáhnout do večera dne 20. srpna. Rozhraní mezi 1. a 3. armádou modrých tvoří linie: Jaroměř-Třebechovice⁸² a řeka Tichá Orlice –Choceň-Litomyšl.⁸³

Červená strana, tvořená 5. armádou,⁸⁴ bude bránit od 19. srpna postavení Třebechovice-Rychnov-Rokytnice-Králíky, zatímco předsunuté jednotky na západ od Orlických hor by ustupovaly pod nepřátelským tlakem jihovýchodně podél os Miletín-Hořice-Hradec Králové; Jičín-Nový Bydžov-Pardubice; Poděbrady-Týnec n/L.; Český Brod-Kolín; Říčany-Kutná Hora. Nejvyšší tlak bude pravděpodobně vyvíjet nepřítel na směrech Jičín-Pardubice; Praha-Kutná Hora a proto se soustředila v oblasti Vysoké Mýto-Polička-Hlinsko od 18. srpna 2. armáda,⁸⁵ která měla čelit tomuto postupu. Rozhraní mezi 2. a 5. armádou tvořila čára Jaroměř-Třebechovice;⁸⁶ řeka Tichá Orlice-Choceň-Litomyšl-Svitavy.⁸⁷

Během těchto pohybů, dne 20. srpna převzali velitelé obou stran velení, aby o den později započaly samotné vojenské operace.⁸⁸

Generál Lev Prchala posuzoval situaci modrých tak, že armáda není dosud plně soustředěna; I. sbor má před sebou jako překážku Železné Hory, II. sbor Labe, z čehož pramení nutnost soustředit oba sbory po zdolání daných překážek u Chrudimi a poté postupovat ve směru Polička-Boskovice s cílem co nejdříve obsadit přechody přes Českomoravskou Vysočinu jako základ pro další postup na Moravu.⁸⁹

Generál Eduard Kadlec byl nucen se svoji červenou armádou vést ústupové boje za předpokladu, že se severní nepřátelská skupina pokusí o spojení po překročení Labe v prostoru Hradec Králové-Přelouč, zatímco západní oddíly modrých budou podporovat její přechod postupem přes Železné Hory. Nepřátelské síly chtěl po částech zničit dříve, než by se jim podařilo spojit, a to zajištěním severní části Železných hor ve směru Čáslav-Chotěboř, přičemž prvotní cíl byl eliminovat západní nepřátelské seskupení za současného zadržování severu, aby poté zničil zbývající nepřátelské armády, ať již Labe překročily či nikoliv.⁹⁰

⁸² Obě místa pro 3. Armádu.

⁸³ Pro 1. Armádu.

⁸⁴ 5. armádu tvořil III. sbor, 6. divize, 5. divize, sborové útvary, 2. jezdecká brigáda.

⁸⁵ 2. armáda sestávala z IV. sboru, 8. divize, 7. divize, sborových útvarů, předsunutých jednotek.

⁸⁶ Obě pro 5. Armádu.

⁸⁷ Pro 2. armádu; VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 7-8

⁸⁸ Tamtéž, str. 7.

⁸⁹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 11-12.

⁹⁰ Tamtéž, str. 18.

	MODŘÍ		ČERVENÍ	
3. ARMÁDA	1. ARMÁDA	5. ARMÁDA		2. ARMÁDA
II. SBOR	I. SBOR	III. SBOR		IV. SBOR
4. Divize	1. Divize	6. Divize		8. Divize
3. Divize	2. Divize	5. Divize		7. Divize
Hraničářské prapory	1. jezdecká brigáda	2. jezdecká brigáda		Hraničářské prapory
Sborové útvary	Sborové útvary	Sborové útvary		Sborové útvary

Pátek 21. srpen, první den manévrů

Přesně v 5:00 zahájily postup veškeré jednotky modrých, zpočátku bez nepřátelského odporu. Pouze před 1. divizí došlo k potyčkám s červeným hraničářským praporem 6, jezdci a cyklisty.⁹¹ Všeobecně k jihu odpor nepřítele slábnul a 2. divize dosáhla brzy svého cíle a to linie Třebonín-Petrovice, pouze jižní část 1. divize bojovala o Čáslav. Zajištění mostů přes Labe v oblasti Řečany – Kladruby připadlo na hraničářský prapor 5 a v 13:30 nařídil velitel I. sboru k leteckému bombardování nepřátelského jezdeckva v prostoru u Žehušic. Pro zajištění jižního křídla 1. armády dostala 2. divize rozkaz k postupu na Golčův Jeníkov a 1. jezdecká brigáda k nočnímu přesunu na Zbraslavice-Uhlířské Janovice.⁹² Letecký průzkum u II. sboru modrých byl sice ztěžován nepřátelskými stíhači, ale krátce po 10:00 se 4. divize dostala k Labi a 3. divize k Opatovickému kanálu a na rozkaz velitele sboru kryla své západní křídlo směrem na Přelouč. V odpoledních hodinách se bojovalo o přechody přes Labe, avšak protože byly mosty v Pardubicích, Vysoké i Hradci Králové zničeny, budoval pozdě odpoledne II. sbor vlastními prostředky mosty nové.⁹³

Jednotky červených vyrazily směrem severozápadním také v 5:00 ráno, přičemž 2. jezdecké brigádě připadl úkol postupu na Přelouč, které dosáhla v 12:00.⁹⁴ III. sbor měl za úkol postup na Vilémov k zabezpečení prostoru Uhelná Příbram, IV. sbor zabránění překro-

⁹¹ Tamtéž, str. 25.

⁹² Tamtéž, str. 26.

⁹³ Tamtéž, str. 26-27.

⁹⁴ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 27.

čení řek Labe a Orlice, skupina hraničářských praporů bránila ústupovými boji jak východní hřeben řeky Doubravky, tak severní údolí Labe nad Pardubicemi.⁹⁵

Ke zpomalení nepřátelského postupu 1. divize modrých z Kutné Hory prováděly ústupový boj hraničářské prapory 6 a 7.⁹⁶ Po poledni povolal velitel brigády na pomoc dragounský pluk 7 a 2, cyklistický prapor 2 a 3 a posilové dělostřelecké oddíly. Protiofenzíva, vedená právě těmito dragounskými pluky v 18:00, přivedla ustálení fronty a stabilizování situace III. sboru červených.⁹⁷ Komplikace ale nastaly u IV. sboru a to příčinou slabě rozmístěných sil na východní straně Labe u Hradce Králové. Zatímco v dopoledních hodinách ustupoval hraničářský prapor 3 tak, že stále držel Labe, odpoledne vznikla vlivem zpoždění pěšího pluku 15 mezera u Vysoké, které nepřítel okamžitě využil a dostal se přes řeku. K ustálení fronty po nastávajících bojích došlo až kolem 20:00.⁹⁸

Z prvního dne bojů těžila mnohem energičtější modrá armáda, která postupovala v obou směrech, a podařilo se jí překročit Labe. Oproti tomu červení nedokázali plně využít své letectvo k narušení přechodů modrých přes Labe, pochodová kázeň u trénu nebyla na výši a především se zapomínalo vydávat nařízení ke zničení přechodů přes Labe.⁹⁹

Den druhý, sobota, 22. srpna

Rozkazy pro následující den bojů zněly pro armádu modrých následovně: I. sboru byla podřízena dočasně i 2. divize, aby zajistila křídlo armády a tím chránila postup 1. divize na Čáslav a Heřmanův Městec.¹⁰⁰ Protože 4. divize překročila mezi Hradcem Královým a Vysokou Labe, nařídil velitel armády pro 1. jezdeckou brigádu¹⁰¹ náročný, až 75 km dlouhý noční přesun směrem na Uhlířské Janovice-Zbraslavice s dalším ofenzivním cílem Chotěboř. Úkol I. sboru v případě defenzivy byl definován jako obrana prostoru Čáslavi-Červené Janovice; úkol II. sboru zas čistě ofenzivní směrem Sezemice – Holice s možností obchvatu západního křídla nepřátel, především boku a týlu na čáře Chotěboř-Hlinsko, což by velice usnadnilo postup I. sboru na Železné Hory,¹⁰² který by byl proveden 1. divizí na směru

⁹⁵ Tamtéž, str. 28.

⁹⁶ III. Sbor.

⁹⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 46.

⁹⁸ Tamtéž, str. 52-53.

⁹⁹ Tamtéž, str. 54/2.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 55.

¹⁰¹ Tvořenou praporem tanků, cyklistickými prapory, cyklistickou ženijní rotou, hraničářským praporem 1 a dragounskými pluky.

¹⁰² Za účelem spojení sil u města Chrudim.

Žehušice-Bílé Podolí a dále 2. divizí na směr Golčův Jeníkov-Třemošnice, za co možná největšího poutání nepřátelských sil.¹⁰³

Povely pro červenou stranu se skládaly z útoku směrem Čáslav-Kolín, který měl vykonat III. sbor. K dispozici mu byly veškeré organické prostředky včetně 7. divize, dělostřeleckého pluku 53, dělostřeleckých oddílů 256, 302 a letky 14. IV. sboru se uložila povinnost zpomalovat postup modrých, nedovolit jim překonání Labe, jakožto obrany Bělečského revíru pro ochranu útoku III. sboru. Současně se mu podřídily skupiny hraničářských praporů 6 a 7, letka 4.¹⁰⁴ Protože však podle hlášení z předchozího dne pronikly přes Labe minimálně 3 prapory modrých v prostoru Bukovina-Dříteč s předpokladem postupu dalších praporů, byl rozkaz změněn na obranné boje na čáře Sezemice-Holice-Týniště. Ochranou dalších přechodů přes Labe byla dále pověřena také 2. jezdecká brigáda s úkolem odrazení nepřátelského výpadu zpět za řeku, která byla tímto podřízena veliteli IV. sboru.¹⁰⁵

Samotné bojové operace se nesly přesně v duchu naplánovaných úkolů, I. i II. sbor modrých postoupily vpřed, hraničářský prapor 5. obsadil Přelouč a střežil Labe za současného dotyku obou sborů.¹⁰⁶ 1. jezdecká brigáda zůstala dopoledne skryta v prostoru Uhlířské Janovice-Zbraslavice a podnikala průzkum, při kterém objevila nepřátelské dělostřelecké složky¹⁰⁷ dislokované u Chotěboře. Velitel brigády správně usoudil, že na ose Světlá nad Sázavou-Německý Brod neměl nepřítel žádné vojenské jednotky a z tohoto důvodu vydal velitel 1. armády v 12:00 rozkaz 1. jezdecké brigádě k útoku směrem Chotěboř-Hlinsko; vedoucí k zastavení stále narůstající nepřátelské intenzitě proti I. sboru a tím usnadnění dosažení jeho cíle Heřmanova Městce.¹⁰⁸ Jezdecká brigáda postupovala ve směru Zbraslavice-Ledeč-Světlá-Sluhrov-Chotěboř s úkolem zajištění východů ze Železných Hor v osách Chotěboř-Trhová Kamenice a Chotěboř-Hlinsko a přehrazení ústupové cesty z Čáslavi na Chotěboř, jež byla v 19:00 bez boje obsazena a zároveň bylo také napadeno velitelství 5. červené divize ve Vepříkově.¹⁰⁹

Protože však I. sbor narážel na stále větší odpor červených, byl postup jeho severního křídla usměrněn 2. divize na směr Golčův Jeníkov-Třemošnice s cílem poutat co nejvíce ne-

¹⁰³ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 57.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 66 – 67.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 69.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 84.

¹⁰⁷ Jednalo se o dělostřelecké oddíly 5. červené armády.

¹⁰⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 86.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 94-96.

přátelských jednotek; v 17:00 byly už veškeré dostupné síly vrženy do prvního sledu. 1. divize byla ke konci dne donucena ustoupit na obrannou linii Žehušice-Bojmany-Zbyslav.¹¹⁰

II. sbor modrých zahájil postup v 5:00 ráno, vyvíjející se zpočátku bez větších obtíží s pozvolně ustupujícím nepřítelem. V 6:30 začaly ženijní jednotky se stavbou mostu v Opatovicích. Na základě zpráv, že většina nepřátelských sil postupovala proti I. sboru, bylo rozhodnuto o vpadnutí nepříteli do boku a tím usnadnění složité situace I. sboru. 3. divize dosáhla na konci dne prostoru Pardubice-Mikulovice-Tuněchody, 4. divize čáry Bořice – Uhersko – Jaroslav a zajistila se v prostoru u Horního Jelení.¹¹¹

Protože 8. divize, IV. sboru červených nedokázala předešlý den zabránit modrým překročení Labe, její úkol nyní spočíval v udržení prostoru Sezemic za jakoukoliv cenu, aby nebylo ohroženo východní křídlo sboru a zároveň byly zajištěny severní výběžky Železných Hor.

Skupina hraničářských praporů vyklidila za svítání předmostí u Pardubic za současného zničení silničního a železničního mostu a obsazení jižních břehů Labe; dočasně byla podřízena veliteli 2. jezdecké brigády. V tomto směru však nepřítel nevyvinul větší ofenzivní činnost, proto byl po 20:00 nařízen přesun do prostoru Dvakačovic.¹¹² Postup III. sboru byl usměrněn 5. divizí na Vilémov-Habry, aby zabezpečil jižní křídlo 6. divize, jež se držela v prostoru Ronov – Golčův Jeníkov a dále pak 7. divizí směrem Lipoltice-Hoštalovice. Útočné akce začaly v 14:00, poté se 6. divize připojila k 7. divizi a společně zatlačila severní křídlo 1. modré divize až na čáru Litošice-Semtež-Podhořany, 5. divize zatlačovala nepřátelskou 2. modrou divizi a dosáhla tak postavení na ose Golčův Jeníkov-Římovice-Leština.¹¹³

Situace u IV. sboru se ustálila na konečném obranném postavení Lukovna-Choteč-Severní Žernov-Vysoké Chvojno-Albrechtice. Nepřítelům se sice prorazit nepodařilo, avšak za současného použití veškerých záloh IV. sboru.¹¹⁴

¹¹⁰VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 89.

¹¹¹Tamtéž, str. 96-98.

¹¹²Tamtéž, str. 101.

¹¹³Tamtéž, str. 102-103.

¹¹⁴Tamtéž, str. 122.

Poznatky z druhého dne nepřátelství

1. modrá divize měla postupovat ve směru z 20.8, avšak nebyla uspořádána¹¹⁵ a vázla spolupráce pěchoty s dělostřelectvem. To se opakovalo i u 4. modré divize, dělostřelecké jednotky byly opět velice opožděné; zde to však bylo dáno hustě zalesněným terénem. O den později dokázala překročit Labe za tvrdých bojů s 8. červenou divizí, které pokračovaly i následující den.

Velitel I. sboru útočil dne 22. 8. 1. i 2. divizí za nevýhodných podmínek, navíc proti 3 divizím červeným, o kterých dobře věděl. Jeho cíl bylo pouhé získání času pro nové ofenzivní úkoly.

Obecně modří pokračovali v postupu, především jezdeckou brigádou, motorizovanou pěchotou a tanky. Červení přeskupili své síly a tím získali lokální převahu; na severním úseku fronty ustoupili, avšak jižním směrem podnikli úspěšnou protiofenzívu. Nasazením jezdecké brigády k obraně Labe ztratili však veškeré zálohy.¹¹⁶

Neděle, den třetí, 23. srpen

Rozhodnutí a rozkazy pro třetí den manévrů byly pro modré následující:

I. sbor měl za úkol energicky tlačit červené na Heřmanův Městec za soustavného pouštění nepřátelského jižního křídla jako zajištění zásahu 1. jezdecké brigády. Útoky byly naplánovány na 6:00 a sice:

1. divize směrem na Chotusice-Bílé Podolí s cílem obsazení pozorovatelů v Železných Horách až po čáru Míčov-Starý Dvůr; 2. divize linií Bratčice-Třemošnice za současného připojení jižního křídla k postupu 1. jezdecké brigády.¹¹⁷

1. jezdecká brigáda již od 4:00 trasou Chotěboř-Hlinsko, kdy motorizovaná skupina měla zajistit komunikační uzle v Trhové Kamenici a Hlinsku, jakožto základnu pro další postup na Chrudim a Skuteč¹¹⁸ a jezdecká skupina dragounských pluků 4. a 9 a dělostřeleckého oddílu 8. by pronásledovala nepřítele na Habry-Uhelnou Příbram a zajistila komunikační uzel v Bradlu.¹¹⁹

¹¹⁵ Např. pěší pluk 28 je příliš vzadu.

¹¹⁶ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 126/1-126/2.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 129.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 132.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 133.

Velitel II. sbor předpokládal, že nepřátelé před jeho úsekem fronty zůstanou pravděpodobně v obraně a proto byl rozkaz pro 3. divizi ze dne 21. 8.¹²⁰ doplněn útokem na čáru Hořánek 262-Rovensko-jihní okraj Hradeckého lesa. 4. divize měla oproti tomu za úkol cíl zmocnit se prostoru Holice a poté postup na čáru Fomberka 261-Podlesí-Koudelka.¹²¹

Ofenzivní plány červených byly stanoveny již na 5:30 ráno. Velitel armády chtěl pokračovat ve slibně se vyvíjejícím útoku III. sboru a dokončit úplné zatlačení a zničení I. sboru modrých; mezitím co IV. sbor se svoji 2. jezdeckou brigádou čelil útoku II. modrého sboru. Okamžitě poté plánoval připravit ofenzivní úder na II. sbor modrých.¹²² 6. a 7. divizi červených bylo přikázáno pokračovat jádrem svých sil severního křídla v útoku směrem Čáslav-Malešov, čímž by zněmožnily vyvrácení jižního křídla.

5. divize musí na jihu udržet Habry, v nejkrajnějším a nejzoufalejším případě mohla ustoupit do prostoru Uhelná Příbram.¹²³ Červení nasadili veškeré své dostupné prostředky; čerstvých sil se jim již nedostalo.

IV. sboru se přisoudila aktivní obrana prostoru východně od Pardubic, přičemž při vhodných situacích mohla 8. divize podniknout protiútoky směrem na Vysoké Chvojno-Poběžovice-Holice-Ředice.¹²⁴ 2. jezdecká brigáda bude pevně držet linii Sezemice-Časy a jen v krajním případě ustoupí na severovýchodní okraj lesa Hladno, za současného odrážení nepřátelského tlaku protiútoky z Dašic, vedených do boku II. modrého sboru.¹²⁵ Pro skupiny hraničářských praporů 7. a 4. rozkazy zněly velice stručně a to: zostřená hlídková činnost řeky Labe mezi Pardubicemi a mostem u Kladrub bez jakéhokoliv sebemenšího pochybení.¹²⁶

Útok I. sboru modrých začal přesně v 6:00 ráno současně i s ofenzívou protivníkových sil s hlavním nápořem proti jižnímu křídlu 1. divize ze směru Vinice-Bažantice-Filipov. Jižní křídlo 2. divize mezitím úspěšně postoupilo na Golčův Jeníkov, kde narazilo na nepřátelskou obranu, která byla však příliš silná, proto další postup selhal.¹²⁷ V prostoru Přelouč-Týnec nad Labem strážil Labe hraničářský prapor 5., který se zde nasetkal s výraznější protivníkovou

¹²⁰ Postup na linii Sezemice-Holice.

¹²¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 135.

¹²² Tamtéž, str. 136.

¹²³ Tamtéž, str. 137.

¹²⁴ Tamtéž, str. 144.

¹²⁵ Tamtéž, str. 148.

¹²⁶ Tamtéž, str. 150.

¹²⁷ Z nastalé situace je zřejmé, že I. sbor poutal čím dál více poutat nepřátelské síly; avšak nesměl se nechat rozbít, čímž by umožnil rozhodující úder jezdecké brigády.

iniciativou. Rozhraní mezi 1. a 2. divizí se momentálně rozkládalo v prostoru Žleby, čehož nepřítel okamžitě využil a vrhl sem nové posily.¹²⁸

Okolo poledne narostly nové nepřátelské útoky podél celé fronty 1. divize a částečně také na severním křídle divize 2.; 1. divize tedy pozvolna ustupovala a tím zároveň kryla směr Čáslav-Kutná Hora, aby pod dalším silným náparem na Ronov-Čáslav¹²⁹ ustoupila na konečné obranné postavení Chotušice-Čáslav-Filipov Zámek. 2. divize se pokusila svým jižním křídlem připojit k jezdecké brigádě, od které se očekávalo postupné ničení nepřítele.¹³⁰ 1. jezdecká brigáda obsadila do 7:00 prostor Trhová Kamnice-Hlinsko, čehož okamžitě využila pro svůj další postup směrem na Nasavrky-Chrast, přičemž se za celou dobu nesetkala s nepřátelským odporem. Její primární cíl byl poutání 5. červené divize na sebe a rozvrácení nepřátelského týlu, jakožto zničení III. sboru. Avšak poté přišel zákrok rozhodčí služby a ten 1. jezdeckou brigádu vrátil na linii Bradlo-Trhová Kamenice-Hlinsko.¹³¹ Jezdecká skupina útočila na Habry-Vilémov a dále na prostor Uhelná Příbram a na večer byla zastavena silným odporem na čáře východně od Golčova Jeníkova Frýdnava-Leskovice; zatímco motorizovaná skupina podnikla nový útok směrem Libice-Uhelná Příbram a do setmění se jí podařilo, opět vlivem silného odporu, obsadit linii Hranice-Nový Dvůr.¹³²

II. sbor modrých postupoval všeobecně na Chrudim; 3. divize se zpočátku zmocnila linie Sezemice-Časy, později obsadila prostor Loučná od Počáply-Lány-Sezemice a pokračovala dále na jih, aby do večera stanula na čáře Počáply-Zmínny-Dašice; divize 4. obsadila nejdříve les Žernov a poté dobyla za velice těžkých bojů Vysoké Chvojno. Odpoledne pronikla od severu a východu do Holic a do večera se zastavila na frontě Komárov-Horní Roveň.¹³³

Ihned z rána, 23. srpna, zahájila červená strana letecké předzvědy vedoucí ke zjištění aktuální situace rychlé motorizované modré skupiny a jejího budoucího manévru. Pronikání modrých¹³⁴ směrem Ždírec-Nasavrky-Chrudim nesmělo za žádnou cenu ohrozit útoky červených sborů, avšak byly proti nim vyčleněny pouze omezené síly v podobě čet obrněných automobilů, čet kulometných a jednotek ženijních.

¹²⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 151.

¹²⁹ Společný útok 6. a 7. červené divize.

¹³⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 156.

¹³¹ Byla vrácena rozhodčí službou kvůli příliš hladkému postupu, který však nepřibližoval reálnou válečnou situaci; v případě skutečného bojového střetnutí by se prvky jezdecké brigády potýkaly se zbytky trénu a týlových jednotek 5. divize, které by byly schopny většího rozsahu bojových akcí, jakožto lokálních palebných přepadů a různých sabotážních podniků.

¹³² VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 152-153.

¹³³ Tamtéž, str. 163 - 164.

¹³⁴ Leteckým průzkumem byly zjištěny 2 prapory motorizované pěchoty a prapor tanků.

Od 5:50 vyrazil do útoku III. sbor na severním křídle, jež zpočátku narazil na velice tuhý odpor, který se mu ale dařilo překonávat. Protože však motorizovaná jednotka modrých doposud nehrozila bezprostředním nebezpečím, III. sbor¹³⁵ se měl v důsledku svých dosavadních úspěšných taktických operací na severním křídle snažit o úplně zničení 2. modré divize.¹³⁶ 6. i 7. divizi, útočící ve směru Čáslav – Malešov, zastavil ale rozhodný odpor modrých, především na jižním křídle 6. divize, která byla téměř ihned zastavena. K večeru proto dosáhl pouze linií: 7. divize Žehušice-Chotušice-Čáslav; severní křídlo 6. divize Čáslav-Potěky a jižní křídlo Kněžice-Stuparovice. 5. divize,¹³⁷ držící od rána své obranné postavení, do večera vytrvávala zhruba ve stejné linii; před jejím severním křídlem se nacházely části 2. divize, na středu a jižním křídle stála proti jezdecké brigádě a z východu čelila motorizované mechanické jednotce.¹³⁸

V 20:50 hlásil velitel III. sboru, že se rychlá jednotka modrých snažila proniknout na linii Trhová Kamenice-Chrudim a do prostoru Hlinsko-Chrást. Pěchota modrých zanechávala auta v Trhové Kamenici a obcházela silniční zátaras, po setmění již dosáhla prostoru Nasavrky.¹³⁹

Pro IV. sbor znamenal 23. srpen obranu Labi-Sezemice-Fomberka-Žernov-Vysoké Chvojno-Horní Žďár.¹⁴⁰ Velitel sboru nařídil v časných ranních hodinách zajištění západního boku proti pronikání modré rychlé jednotky ze směru Chotěboř-Nasavrky a Ždírec-Trhová Kamenice a k obraně přidělil rotu obrněných automobilů¹⁴¹ a 3 čety tančíků, ale do večera k žádným větším bojovým střetnutím nedošlo. 8. divize byla soustavně zatlačována na linii Borohrádek-Na Hradcích k. 327-Hlaváč k. 242, kterou se snažila zoufale držet až do večera.¹⁴² Protože byly ale jednotky vyčerpány vlivem nepříznivého, deštivého počasí a především celodenními boji, byl velitel IV. sboru nucen ohlásit, že v 24:00 stál na obranné linii: Hlaváč-Velká Hlaváč-Velká Strana-Horní Jelení.¹⁴³

¹³⁵ Především 6. a 7. divize .

¹³⁶ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 173- 174.

¹³⁷ V 11:00 nařídil velitel sboru stavbu zátarasů na čáře Nová Ves-Bradlo-tok Chrudimky až po Hlinsko; zátaras-y zajištěny především zbraněmi PÚV (zbraně proti útočné vozbě) a rotami VKPL (velké kulometry proti letadlům).

¹³⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 173- 175.

¹³⁹ Tamtéž, str. 171.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 169.

¹⁴¹ Jediná četa obrněných automobilů od 2. jezdecké brigády dorazivší na dané místo až v 10:00(!).

¹⁴² VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 170.

¹⁴³ Tamtéž, str. 172.

Jednotky 2. jezdecké brigády ustupovaly od rána pod tlakem nepřátelské 3. modré divize; zároveň ji ale zpomalovaly neustálými protiútoky. Odpoledne tlačili modří na prostor Dašice a 2. jezdecká brigáda byla nucena opět k ústupu, aby se fronta do večera ustálila na čáře Spojil-Černá za Bory-železniční trať Moravany.¹⁴⁴

Skupiny hraničářských praporů se na svých svěřených úsecích fronty nesetkaly s většími potížemi, a proto pomáhaly na křídlech sousedům, v týlu se zase chránily nepřátelské motomechanizované jednotce modrých, jež pronikla až k Nasavrkům. Aby byly příští den plně k dispozici veliteli IV. sboru, vytažovali velitelé praporů na východ po jedné pěší rotě a jedné kulometné četě.¹⁴⁵

Pakliže velitel I. sboru třetí den vzájemného nepřátelství trval na pokračování útoku z 23. 8., mohl mít alespoň naději na příznivý vliv zákroku 1. jezdecké brigády, jelikož stál proti nepříteli s větší palebnou silou. IV. sbor odpoledne podnikl protiútoky skupiny 2. jezdecké brigády¹⁴⁶ a 8. divize proti II. sboru modrých.¹⁴⁷ Velitel IV. sboru pokládal ofenzivní způsob boje za výhodnější než obranu, ačkoliv musel čelit silnějšímu nepříteli.¹⁴⁸ Proti 5. divizi stála 1. jezdecká brigáda,¹⁴⁹ což mělo za důsledek, že 6. červená divize, která postupovala na styku mezi 1. a 2. modrou divizí, překonávala za postupu obtížné situace; oproti tomu 2. modrá divize měla pro pasivitu 5. červené volné ruce k přeskupení svých sil na sever. Z tohoto důvodu se tedy zdá, že bojová činnost 5. červené divize 23. 8. byla pod vlivem zásahu motorizované skupiny modrých v ranních hodinách téhož dne do týlu III. sboru. 2. jezdecké brigády bylo použito jako pěchoty. Tato ztráta pohyblivosti rychlé jednotky byla dána podřízením přímo veliteli sboru a měla za následek narušené organických svazků. 1. jezdecká brigáda operovala na křídle 1. armády modrých, což dávalo možnost porazit jižní křídlo červených. Bylo ale zapotřebí nasadit jednotky s překvapením a soustředěním, k čemuž nedošlo. V těchto případech by byla rychlá jednotka určena k operacím v jednom směru, na němž by musely být soustředěny veškeré prostředky, aby byl mohutný; směry ostatní měly být pouze střeženy.¹⁵⁰ Místo toho však rozptýlil velitel 1. jezdecké brigády jednotky do šířky. Moto skupina dosahovala od jezdecké vzdálenosti dokonce až 20 km (!) v nepřehledném te-

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 186.

¹⁴⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 187.

¹⁴⁶ Jež celkem čítala sílu asi 3 praporů a 1 dělostřeleckého oddílu, z toho hraničářský prapor 2 byl notně opotřeben předšlými boji.

¹⁴⁷ Tato divize měla za sebou již dva dny bojů a určitě nemohla reprezentovat sílu čerstvé divize.

¹⁴⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 187/1.

¹⁴⁹ Tvořená v té době 3 dragounskými pluky, cyklistickým praporem, 2 prapory pěších pluků a jezdeckým dělostřeleckým oddílem.

¹⁵⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 187/2.

rénu. Pochod moto skupiny by měl být zajištěn útočnou vozbou a je nesprávné, aby útočná vozba šla v pohodovém proudu za pěchotou, což se právě v tomto případě stalo. Při nařízeném ústupu motorizovaného pluku z prostoru Slatiňan byl tento pluk uveden poněkud do nepořádku a místy i zatarasil komunikace, což ale byla spíše chyba rozhodčí služby, jelikož vracela přední jednotky zpět, aniž by byl o tom uvědomen velitel. Pozdější celodenní nečinnost pluku byla dána snad nedorozuměním. Do útoku vyrazil teprve večer, ale zastavila ho tma, čímž nebylo dosaženo pozoruhodných výsledků. Na levém křídle útočila většina tankové praporu směrem Chotěboř-Nová Ves zcela samostatně bez podpory pěchoty.¹⁵¹ Tankové jednotky držely dosaženou čáru samovolně skoro až do tmy. Úder se vydařil jen proto, že nepřítel předtím samovolně ustoupil. Velitel motorizovaného pluku vydával rozkazy skoro výhradně ústně, což znamenalo, že jeho akce byly vždy provedeny bez průtahů.

Poněkud ojedinělá situace nastala 23. 8. ještě v prostoru Rokytno. Nepřítel se zde přiblížil k vesnici na vzdálenost 200-300 metrů, přičemž okamžitě zaútočil. Odpočívající prapor z 8. pěšího pluku 8. divize červených, z kterého dokonce velitel opustil vesnici pro informování se o aktuální situaci, by bezpochyby utrpěl veliké ztráty; prapor byl proto na 2 hodiny vyřazen.¹⁵²

Den poslední, 24. srpen, pondělí

Rozhodnutí a rozkazy pro den 24. srpna pro modré zněly:

Ze dne 23. 8. podle aktuální situace rozhodl velitel 1. armády takto:

Zesíleným tlakem na levé křídlo nepřátelské armády zároveň soustředěným tlakem proti pravému křídlu měl přinutit nepřátele k ústupu na východ a tím spojit své sbory východně od Strání a zahájit tak další postup na Poličku.

I. sboru bylo zdůrazněno, aby 2. divizí ve spojení s 1. jezdeckou brigádou pronikal směrem Golčův Jeníkov-Seč, respektive Golčův Jeníkov-Ronov a zmocnil se vstupu do Železných Hor u Turkovic; útok měl vyrazit po patnácti minutové přípravné palbě v 6:00. 1. jezdecká brigáda společně s pravým křídlem I. sboru měla zatlačit levé křídlo nepřátel na Železné Hory ve směru Uhelná Příbram-Seč a rozšiřovat obchvat na čáře Chotěboř-Nasavrky-Hlinsko-Luže.¹⁵³ Severní a střední pásmo sboru ponechal velitel v dočasné obraně, pouze silné

¹⁵¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 187/3.

¹⁵² Tamtéž, str.187/4.

¹⁵³ Tamtéž, str. 188.

jižní křídlo bylo pověřeno útokem ve směru Ráj-Vápenný Podol. Posilové prostředky pro 2. divizi tvořily dělostřelecký pluk 52 a dělostřelecký oddíl II/401.

Pro 1. divizi byl vydán všeobecný operační čl. 5 pro den 24. 8.: velitel divize chtěl položit těžiště obrany do prostoru Žehušická obora-Čáslav; severní křídlo v obraně prostoru Žehušice-Skalka, uprostřed Čáslav, na jihu chtěl udržet těsný styl s 2. divizí.¹⁵⁴ V případě vynuceného ústupu bylo by nutné za každou cenu udržet druhé obranné postavení na čáře: Sv. Mikuláš-Kamajka-Kalabousek-Tupadly.¹⁵⁵

Velitel II. sboru chtěl pro den 24. 8. útokem na směru Časy-Chrudim a obsazením prostoru Chrudim zajištění ve směru jižním na Luže a jihovýchodu v oblasti Východní Chvojno¹⁵⁶. Rozhraní mezi divizemi probíhalo na čáře: Hořánek-Dašice-Kočí. Úkol pro 3. divizi byl útok na Velké Koloděje-Chrudim s následným dosáhnutím prostoru Pardubice-Chrudim-Kočí.

Posilové prostředky tvořily ženijní rota 32, 33 a mostové soupravy 1, 8, 10. 4. divize měla za úkol útočit na linii Holice-Čeradice-Chroustovice a obsadit prostor Hrochův Týnec-Chroustovice-Týništka a zajistit východní bok v prostoru Horní Jelení. Posilové jednotky sestávaly z hraničářského praporu 2, dělostřeleckého oddílu 252. Skupina hraničářských praporů 5 měla obstarávat styk na linii Týnec-Pardubice. Sborové dělostřelectvo by působilo svými veškerými prostředky ve prospěch 3. divize, pouze 2 oddíly byly vyčleněny pro divizi 4. Útok měl započnout v 5:30¹⁵⁷. Skupina hraničářských praporů 2. měla krýt postup hlavní útočné skupiny a starat se o zajištění postupu divize na Horní Jelení-Choceň a získávat zprávy o nepříteli. Dále byl její úkol ještě zajištění prostoru Horní Jelení-Plchovice¹⁵⁸.

Rozhodnutí a rozkazy pro den 24. srpna pro červené byly následující: Jelikož modří pokračovali 23. 8. v útoku mezi Labem a Tichou Orlicí, ofenziva III. sboru vedla k roztržení 1. divize modrých a získání Čáslavě. Útok na jižním křídle byl brzděn zásahem rychlé jednotky modrých, měl být však pravděpodobně zásahem do severního boku 2. modré divize doveden k úspěchu. III. sbor měl využít úspěchu proti 1. divizi až na čáru Starý Kolín-Kaňk trig. 352. Čáslav a učinit opatření proti úhroze jižního boku sboru, který chránil v příznivém případě dalším zatlačováním této skupiny ve směru Golčův Jeníkov-Světlá nad

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 189.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 190.

¹⁵⁶ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 194.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 195.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 198.

Sázavou, v případě nepříznivém obranou na místě, eventuálně na Doubravce mezi Žleby-Malečem¹⁵⁹.

IV. sbor měl i nadále čelit II. sboru modrých a to tak, aby si připravil dobré podmínky pro protiútok; jakmile by byl zesílen 6. divizí III. sboru. Počítalo se s tím, že ta by dorazila do prostoru Chrudim asi 24. 8. večer a že i nadále bude disponovat 2. jezdeckou brigádou. Posilové prostředky tvořily: dělostřelecký pluk 53, dělostřelecký oddíl 302 a dělostřelecký oddíl II/331; dále pak letka 14, která byla až doposud přidělena III. sboru, byla nyní u sboru IV. k dispozici od 14:00 do 20:00 s tím, že III. sbor mohl využít ještě šest letů. Zpravodajský letecký průzkum probíhal podle dosavadních směrnic a těžiště činnosti stíhacího letectva spočívala nadále ve prospěch III. sboru a ochrany zpravodajských letounů.¹⁶⁰ 73. letka by byla používána k bitevním úkolům proti motorizované jednotce modrých v prostoru Chotěboř; 81. letka využita přímo k bombardování Chotěboře. Úkol 1. perutě 5. leteckého pluku bude noční bombardování nádraží Světlá nad Sázavou s náhradním cílem Ledec nad Sázavou.

III. sbor bude nucen zvláště zajistit jižní bok armády s minimem sil v prvním sledu, ale se silnými zálohami pro nové útočné akce vyplývající podle aktuální situace.¹⁶¹ Ke splnění úkolu bude nutné získat co nejvíce prostoru¹⁶² především ve směru Čáslav-Malešov s následnou likvidací kapsy ve frontě 6. divize.¹⁶³ Zaujetí pozic bylo plánované do 4:00, vyrazení do útoku v 5:30 po deseti minutové přípravné palbě. Severní křídlo muselo udržet dosaženou čáru, křídlo jižní vést ústupové boje na linii Žleby-Maleč. První sled tvořily 5. a 7. divize, jež vystřídaly 6. divizi, která se přesunula na Heřmanův Městec. Úkoly jednotek byly: 7. divize,¹⁶⁴ s těžištěm na směru Čáslav-Heřmanův Městec, bude držet pevný styk s 5. divizí, na severu hájit severozápadní okraje Železných Hor a přechody Labe. 5. divize oproti tomu musela bránit držené postavení s těžištěm svých sil na linii Habry-Nasavrky. Stůj co stůj bude musela udržet linii na řece Doubravce až po Maleč (!), aby tímto znemožnila proniknutí nepřátel do boku a týlu armády.¹⁶⁵ Obranou sestavu bylo nutné zauj-

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 199.

¹⁶⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 200.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 201.

¹⁶² Došlo k oslabení fronty o jednu divizi, jež musela být držena co nejvíce vepředu a ustupovat pod nepřátelským tlakem na řeku Doubravku, za kterou již sbor dále ustoupit nesměl (!).

¹⁶³ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 202.

¹⁶⁴ Která v dané chvíli disponuje pouze sedmi prapory, z toho dva má v záloze.

¹⁶⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 203.

mout do 4:00, záloha z části 6. divize¹⁶⁶ proti rychlé jednotce modrých na směry Trhová Kamenice-Chrudim a Hlinsko.¹⁶⁷

IV. sbor disponoval těžištěm svých sil na čáře Holice-Hradec Králové a pevně přimknul na východě k 5. červené armádě a na západě v prostoru Pardubice. V důsledku hlášení 8. divize i 2. jezdecké brigády se ustanovila nová obranná čára pro nejkrajnější případ a to: Chrudimka-Hlaváč-Velká Strana-Horní Jelení.¹⁶⁸ Úmysl velitele 2. jezdecké brigády byl těžšími prvky na západě pevně přimknout k prostoru Pardubice a jezdeckými na východě za každou cenu udržet styk s 8. divizí.¹⁶⁹

Skupiny hraničářských praporů:

Hraničářský prapor 4 střežil tok Labe od Opočinku až po východní okraj Pardubic s těžištěm sil v prostoru Pardubice. Připravil si prostředky k ničení přechodů přes Chrudimku.¹⁷⁰ Hraničářský prapor 7 bránil dvěma rotami a kulometnou četou svůj úsek Labe, zbytek odeslal přes Ostřešany do Tuněchod, kde vyčkával příchodu velitelství hraničářského praporu 7 a utvořil kombinovaný prapor, který byl plně k dispozici veliteli IV. sboru.¹⁷¹

Závěr rozhodnutí

Velitel modré armády měl dojem, že nepřítel by byl nucen nebezpečím hrozícím jeho boku a týlu z prostoru Habry-Chotěboř-Hlinsko během noci 24. 8. vyklidit terén západně od Strání a Železných Hor a proto pokračoval v manévru obchvacujícím obě křídla červených.¹⁷² Situace na východě u II. sboru pokračovala dobře, i když tato vyšší bojová jednotka nedosáhla takových úspěchů. 8. divize červených byla boji jistě velmi opotřebována, záchranu pro ni tvořil úder 2. červené jezdecké brigády.

Velitel modré armády pokračoval energicky vpřed s maximálním využitím úspěchu. Na západě sice 1. modrá divize ustupovala před 7. červenou divizí,¹⁷³ ale 2. modrá divize se velice dobře držela za předpokladu, že proti jejímu severnímu křídlu bojovaly dvě divize červené a na jižním křídlu dokonce získala terén díky zásahu 1. jezdecké brigády. Ta byla

¹⁶⁶ 2 pěší prapory.

¹⁶⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 204.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 211.

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 213.

¹⁷⁰ Jednalo se o mosty u Nemašic, Mětic a Štětína.

¹⁷¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 215.

¹⁷² podle ředitelství Závěrečných cvičení se jednalo o správné rozhodnutí, avšak přečenovala se akce 1. jezdecké brigády.

¹⁷³ 1. i 2. modré divize byly vázány dosavadní ofenzivou třech červených divizí.

k večeru dvěma dragounskými pluky zasazena proti jižnímu křídlu 5. červené divize. Motomechanizovaná část zesílená jedním dragounským plukem měla působit do boku a týlu červených. Instruktažní prapor a motorizovaný přezvědný oddíl měl krýt na Chrudimce přípravu manévru či útok hraničářského praporu s tanky ve směru Libice-Uhelná Příbram.¹⁷⁴ Těžké soudit jest, zda by útok¹⁷⁵ motomechanizované části těžkým terénem směr Chloumek-662-Hoješín přinutil 24. 8. celý III. sbor červených o třech divizích, vedených dosud v ofenzivě, k ústupu na čáru Stráně-Železné Hory.

23. 8. velitel červených uskutečnil dotaz na Ředitelství závěrečných cvičení, jak se má dívat na bojeschopnost I. sboru modrých, na který již druhý den vytrvale útočí se značnou přesilou. Dostalo se mu následující odpovědi:

1. divize modrých se stěží bránila, 2. divize modrých mohla sotva podniknout útok většího rozsahu. Tímto bylo rozhodnutí 2. červené armády odůvodněno. Otázkou ale zůstává, zda by zásah uvolněné divize proti II. sboru modrých přišel včas, aby zachránil 8. červenou divizi.¹⁷⁶

Vývoj operací posledního dne, dne 24. 8.

Jednotky I. sboru modrých vyrazily do útoku v 5:00, II. sboru v 6:00 a 1. jezdecké brigády také v 5:00.¹⁷⁷ 1. divize držela do 5:00 obranné postavení a o hodinu později zjistila, že červení opustili obranu čáru Filipov-Bambousek a na rychlo ji obsadila. Červení celkově od svítání volili převážně ústup, útočné akce pouze v síle jedné roty byly zaznamenány na linii Žehušice-Zaříčany, Chotusice-Zbyslav, Čáslav-Vrdy, Drobovice-Vinařice. Na jižní části dosáhli červení částečného úspěchu, ale směrem severním nepronikli.

Útok 2. divize byl rozkazem Ředitelství závěrečných cvičení pozměněn na linii Okřešanač-Třemošnice s posilovými prostředky od 1. jezdecké brigády v podobě praporu tanků a cyklistického praporu.¹⁷⁸ Ofenziva měla vypuknout v 8:00 po 15minutové přípravné palbě, ale protože tanky dorazily pozdě, byl útok posunut na 9:00.

¹⁷⁴ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 215/1.

¹⁷⁵ útok, který byl nařízen velitelem 1. jezdecké brigády proti boku a týlu III. sboru červených.

¹⁷⁶ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 215/2.

¹⁷⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 216.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 218.

1. jezdecká brigáda měla jako hlavní útoční směr Uhelná Příbram-Seč, vedlejší Spálava-Hoješín. Zvláštní skupina zajišťovala její bok v prostoru Bradlo-Trhová Kamenice. Krátce po vyražení byl ale útok zastaven.¹⁷⁹

3. divize II. sboru modrých začala svůj útok v 5:30 se třemi pluky. Do 8:00 dosáhla¹⁸⁰ jihozápadního okraje Hůrka a držela jižní okraj lesa Staročernsko-návrší Zminný-železniční trať Dašice.¹⁸¹ Během útoku bylo ale také zjištěno, že nepřítel připravoval opevnění na čáře Malá Strana-Vysoká, z toho důvodu nařizoval velitel v 6:00 zajištění východního boku divize. V 7:00 velitel zastavil postup skupiny hraničářského praporu 2 po dosažení linie Hlaváč-Roveň-283 jižní Ostřenín pro zpevnění východního křídla.¹⁸²

Nařízenou sestavu zaujaly jednotky III. červeného sboru do 4:30. Přeskupení se však ukázalo jako velice problematické; potíže působily zejména velké pochodové výkony a nepřízeň počasí, žádné jednotky proto nedorazily na své místo včas.¹⁸³

6. divize byla v 7:00 po náročném nočním přesunu shromážděna podél linie Bukovice-Licoměřice-Výšice-Tasovice-Stravný Dvůr-Zbyslavice-Bílý Kámen s tím, že byla připravena k okamžitému přesunu na Chrudim. V 8:45 2 prapory pěšího pluku 24 přehradily soutěsku Závalec, což je poslední činnost 6. červené divize na manévrech.

7. divize vyrazila do útoku v 5:30, ale po několika set metrech byla pro silný nepřátelský odpor zastavena, naopak jižní křídlo bylo tlačeno na směr Třebení-Ronov. Okolo 7:30 pěší pluk 3 zaujal obranné pozice v soutěsce u Podhradí, čímž také de facto činnost 7. divize na cvičeních skončila.¹⁸⁴

Na 5. divizi vyvíjel nepřítel od 5:30 ofenzivní akce na směr Křemenice-Chloumek-Spálava-Střítěž, přičemž do 8:00 získal prostor Zvěstovice a zároveň v pásmu sousední severní divize pronikl modrý do prostoru Mladotice. Předpokládaný útok z prostoru Chotěboř se neprojevil; nepřátelská 1. jezdecká brigáda byla v tomto směru velice pasivní. Dařila se udržet všeobecná obranná čára: Kněžice-Zvěstovice-Vilémov-Uhelná Příbram-Víska-Maleč-trig. 662-Spálava.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 219.

¹⁸⁰ Díky početní převaze, zejména dělostřelectva.

¹⁸¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 220.

¹⁸² Tamtéž, str. 221.

¹⁸³ Tamtéž, str. 223.

¹⁸⁴ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 224.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 225.

Předsunutá jednotky IV. sboru červených byly od brzkého rána zatlačovány slabšími nepřátelskými prvky, tím pádem se budovalo nové obranné postavení. U hlavního postavení se ale neprojevila snaha do dalšího útoku. Letecký průzkum probíhal v prostorech Sezemice-Hořánek-Dašice; Bohdaneč-Dříteč-Pardubice. S velikým úsilím útočil nepřítel od rána pouze na směr Časy-Zminný. Velká záruka pro IV. sbor byla ale dislokace 6. divize, která byla schopna odrazit eventuelní nepřátelský útok do prostoru Pardubice.¹⁸⁶ K zásahu byla připravena i bombardovací letka armády, ta ale nakonec využita nebyla. 8. divize se dostala do dotyku s nepřítelem ve svém připraveném obranném postavení, zhruba mezi 6:00-7:00 ráno, poté ale nepřátelská aktivita utichla. Nenastaly již žádné změny bojové situace či posuny do fronty až do odtroubení konce manévrů.¹⁸⁷

Na 2. jezdeckou brigádu útočil nepřítel od rána s hlavním nápořem ve směr Časy-Zminný. Organizovaná obrana a úspěšné protiútoky ale ofenzivu zastavily. Dragounské pluky 2 a 7 dosáhly v 10:00 jižního okraje Dašic.

Skupiny hraničářských praporů monitorovaly na svém frontovém úseku celkem klid, pouze ve východní části se bojuje. Ženíjní rota 7 připravovala ničení mostů a přechodů přes Chrudimku, pro nejhorší případy, k čemuž už ale nedošlo.¹⁸⁸

Úplný konec východočeských manévrů symbolicky odtroubili čtyři trubači přesně v 9:30 dne 24. 8. 1936, do všech světových stran ze zříceniny hradu Lichnice.¹⁸⁹

Poznatky o výcviku zbraní

Pěchota:

Co do výcviku pochodu byla situace skvělá, ubytování a zajišťování pochodů celkově bylo na velice dobré úrovni. Vyskytovaly se ojedinělé nedostatky v prodlužování vzdálenosti nadřizovaných mezi jednotkami proudu, hlavně u trénů. Např. u jednoho trénu 6. divize nebyl velitel trénu a přesun řídil pouze vojín-kuchař.¹⁹⁰ Přibližování probíhalo v pořádku, vliv velení se zde projevoval dobře a jednotky byly plně v rukou velitelů. Obrana neobsahovala hro-

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 226.

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 227.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 228.

¹⁸⁹ Deník A-Zet ranní, číslo 163, Praha, 25. 8. 1936, str. 3.

¹⁹⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 229.

madných chyb zásadního taktického rázu; určité nedostatky byly pouze v neúplné velitelské činnosti. Občas se zapomínalo na:

- a) styk palbou se sousedy
- b) znalost sborového velitelství sousedů
- c) nedokonalost styku na hranicích obranného úseku
- d) organizaci kontroly a využití pozorování.

Méně uspokojivý byl ale ústupový boj. Hromadně se chybovalo v tom, že jednotka nepřerušila boj a včas neustoupila, nýbrž dělo se tak na malé střelecké vzdálenosti bez dostatečné podpory palbou, což pramenilo z nedostatku vedení a vlivu. Útok pěchoty uspokojoval veškeré požadavky, ale i přesto velitelé opomíjeli některá opatření, např. odvažovali se zahájit útok bez dostatečné přípravné palby a s nedostatečnou i nedokonalou palebnou základnou těžkých kulometů, jež ponechali v rovném terénu vzadu za sebou a neposunovali je včas kupředu. Dále bylo časté vyrážení podřízených jednotek, strhování k útoku sousedy apod. Během útoku ztráceli velitelé často všechny vliv na podřízené jednotky, nevelili a jen postupovali s jednotkou. To se dělo u velitelů od družstev až po roty. Zvláštní zmínka se týká přechodu Labe, 21. 8., u Opatovic. Jednotky se nakupily u místa přechodu bez dostatečné ochrany palbou z vlastního břehu; nebylo spojení s dělostřelectvem, což by všechno ve výsledku muselo vést k velkým ztrátám na životech i materiálu.

Součinnost s ženijním vojskem ještě nebyla doposud plně vžita. Tak např. přechod Labe, dne 21. 8. znamenal, že první sledy měly být převáženy v pontonech a soulodích. Velitel jednoho pluku tohle řešení ale odmítal a požadoval kategoricky stavbu válečného mostu. Velitel ženijní roty namítal, že nemá dostatek materiálu. Most byl ale stavěn i přes tento závažný nedostatek, ale pouze do půlky řeky. Vyčkávalo se na příchod druhé mostové soupravy,¹⁹¹ což mělo za následek přerušení přechodu, nashromáždění vojska i trénů na břehu do pozdních hodin večerních.¹⁹²

Tyto nedostatky nešlo přičítat nedostatečnému výcviku či neschopnosti nižších velitelů, byl to totiž každoroční zjev závěrečných cvičení, jakási zvláštní psychóza manévrů-jít za

¹⁹¹ Která přijela až o dvě hodiny později.

¹⁹² VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 230.

útočku co nejrychleji vpřed. Většina závad dala by se odstranit tím, že si velitelé uvědomili povinnost velet, jednotku bezpodmínečně vést a co nejlépe řídit.¹⁹³

Jezdectvo

Daleké přesuny u obou zúčastněných stran byly provedeny dobře. Večer 21. 8. lze velice kladně hodnotit utajené rozmístění 1. jezdecké brigády, především díky rozsáhlým lesům. U červených bylo jezdecktvo použito v dalších bojích jako pěchoty. Útočné akce nesly se ve stejném duchu, jako u pěchoty, ústupové akce byly prováděny ale daleko lépe.¹⁹⁴ Útočné akce dále pak ještě trpěly značně rozptýlenými přestřely. Opakovalo se však stále seskupování koní i na nekrytých místech vystavených leteckému pozorování. Součinnost s jezdeckým dělostřelectvem se vžila, ale hlavně zásluhou dělostřelectva; neustále se pohybovalo s jezdeckými jednotkami a jednalo dobře a iniciativně samo bez čekání na rozkazy. Součinnost s motorizovanými jednotkami a tanky se vcelku neprojevila v rámci vyšší jednotky. Tanky byly používány osamoceně a jejich akce nebyly využívány jezdecktvem. Množily se i případy, kdy velitelé zasazovali četnu tanků neustále za pěchotu, což bylo v předstávě vedení moderní útočné války, jak budoucnost ukázala, nesprávné.¹⁹⁵

Útočná vozba

Jeden příklad za všechny pro začátek: Průměrná rychlost tanků při přesunu z Dobrovic do Zbraslavic byla příliš nízká, ani ne 10 km/hod, což mělo za následek nesprávné zařazení praporu u motorizovaného proudu a celkově špatnou organizaci přesunu. Objevovala se v hojné míře zvýšená spotřeba pohonných hmot, opotřebenosti vozidel a neustálé třenice; nedodržovala se zásada slučování stejnorodých prvků v jednotlivých proudech. Při přesunu motomechanizovaných proudů bylo nutno na konci proudu organizovat zvláštní technický voj pro vyprošťovací práce.¹⁹⁶ Aktivní rádius tanků byl malý, pro přesun a následující akci bylo třeba doplňovat pohonné hmoty a z toho důvodu se musela zajistit vhodný prostředek pro snadné a časté zásobování. Vybavení praporu tanků pomocnými prostředky, nákladními vozi-

¹⁹³ Tamtéž, str. 231.

¹⁹⁴ Hlavně díky častějšímu a důkladnějšímu cvičení.

¹⁹⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 233.

¹⁹⁶ Jelikož pochodující jednotky nesmí být zadržovány.

dly trénu i vyprošťovacími prostředky bylo spíše nouzové; někdy to ovlivnilo výkonnost praporu, jakožto improvizace motomechanizované skupiny.¹⁹⁷

Dělostřelectvo

Použití dělostřelecké přímé podpory se vžilo, sledující těsně pěchotu za stálého informování o jejím aktuálním manévru. Posun materiálu a pozorovatelů nebylo ovšem možno chápat tak, jak se vyskytlo u některých oddílů, že baterie střílely z palebných postavení v dosahu účinnosti kulometů. Činnost sborového dělostřelectva nebyla všeobecně na výši, jelikož toto dělostřelectvo manévrovalo jako těžké dělostřelectvo a zůstávalo velice vzadu. Velitelé se nacházeli často na sborovém velitelství a ne na pozorovatelně a pak nebylo divu, že měli zprávy o situaci pouze od svých nadřízených, což nikdy nenahradilo okamžitost zpráv získaných pozorováním. Protibaterijní činnost sborového dělostřelectva, která byla jeho hlavním úkolem, téměř neexistovala kvůli nedostatku činnosti pomocných orgánů, jako hlavně letectva,¹⁹⁸ chatrnému spojení s letištěm přes operační síť a konečně se i stalo, že se pozorovatel nedostavil včas na domluvu (!)¹⁹⁹ Použití dělostřelectva v obraně bylo na výši, ale totéž se nedalo říci i o ústupovém boji, kde nebylo vždy a všude učleněno dělostřelectvo do hloubky, aby mohlo plnit úkoly, tj. rušit přibližování nepřátel, podporovat vlastní pěchotu na ústupových postavení a chránit odpoutání pěchoty, na to se zvláště zapomínalo. Většinou nebyla zachována souvislost palby. V boji na širokých frontách²⁰⁰ neudržovaly baterie styk s podporovanou částí, velitel nevěděl o ústupu pěchoty z ústupového postavení, baterie byla obklíčena a zajata. Doprovodná děla byla přidělována i tam, kde neměla možnost skrytého postupu. Byly vydávány sáhodlouhé rozkazy.²⁰¹ Velmi často se opožďovalo dodávání rozkazů. KOPL²⁰² počínaly si velmi dobře, třebaže dělostřelectvo obdrželo velkorážní kulometry s příslušenstvím na podzim minulého roku.²⁰³ Pochodová kázeň byla až na malé výjimky velmi dobrá; spojení dělostřelecké sítě všeobecně fungovala velmi dobře, ne ale tak operační, která buď nebyla zřízena včas anebo nefungovala.²⁰⁴

¹⁹⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 234.

¹⁹⁸ Jednalo se především o malý počet letů.

¹⁹⁹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 235.

²⁰⁰ Stávalo se tak hlavně u předsunutých jednotek červených.

²⁰¹ Možnost jejich nahrazení skutečnými doplňky k všeobecným operačním rozkazům.

²⁰² Kulometry v obraně proti letadlům, tehdejší složka protiletectvé dělostřelecké ochrany.

²⁰³ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 236.

²⁰⁴ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 237.

Letectvo

Letectvem bylo disponováno celkem správně a letectvo samo se zhostilo svých úkolů dobře.

Zpravodajské letectvo

Modré dodalo vždy dostatek zpráv veliteli pro jeho další rozhodování. Červené bylo ale ovlivněno více povětrnostními poměry a horším stavem letišť, než u modrých. Sborové letky fungovaly dobře. Noční průzkum byl znesnadněn povětrnostní situací a zkreslen civilním provozem na komunikacích; vzdor tomu byl zjištěn přesun části mechanických jednotek 1. jezdecké brigády vlastním červeným letectvem. Obecně byla písemná hlášení zpravodajského letectva potvrzena dobrými fotosnímky.

Stíhací letectvo

Používáno vcelku účelně. Červená strana používala nejčastěji stíhání na dohled, což ale ztěžovalo soustředění prostředků v pásmu úsilí armády. Modrá strana vyjadřovala své ofenzivní úsilí převážně soustředěním peruti.²⁰⁵

Bombardovací letectvo

Přechod II. sboru modrých přes Labe znamenal velice choulostivý okamžik pro modré. Byla zde vítaná příležitost pro červené pro zdržení postupu nepřátelským letectvem. Bombardovací letka 2. armády provedla sice rušení přechodů přes Labe, ale poněkud opožděně.²⁰⁶ Odpoledne, dne 22. 8., skýtal postup motomechanizované jednotky při jejím postupu do týlu III. sboru zvláště vhodné cíle pro bombardovací letectvo; nemohlo být ale provedeno pro nepříznivé povětrnostní poměry. I přes rozptýlení jednotek na obou stranách byl dostatek vhodných cílů, které byly bombardovacími letkami napadeny. Dne 23. 8. bylo velmi vhodně využito leteckého dýmotvorného oddílu u Podhořan v Železných Horách, kde bylo v důsledku zadýmování III. sboru znemožněno pozorování z jinak velmi vhodných pozorovatelů.

Letiště

²⁰⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 238.

²⁰⁶ Mělo to být použito již v době příprav pro stavbu přechodů a za přísunu mostových souprav, navíc zde byla ještě možnost použití i části zpravodajského letectva.

Za letištní plochy většinou sloužily strniště, která za daných povětrnostních poměrů vyřadila z činnosti na nich umístěné letectvo, dokonce i na několik hodin po krátkém dešti.²⁰⁷

Ženíjní vojsko

Ničení

Rozkazy k přípravě a k provedení ničení byly nepřesné.

- a) nebyl vytyčen minimální a doplněný program s pořadím naléhavosti
- b) neurčeno, kdo vydá rozkazy k provedení ničení
- c) rozkazy k provedení ničení nebyly ve většině případů vydány a provedení ničení bylo ponecháno na vůli roznětové hlídce.

Markantní příklad od jednoho vyššího velitele: „Rozkaz k provedení ničení buď dostanete, nebo rozhodnete sám podle situace“. Pracovní družstva při adjustování objektů nebyla vždy zajištěna ochranným oddílem.²⁰⁸ Překážky vzniklé zničením objektů nebyly vždy bojovými jednotkami dostatečně využity. Ty ustupovaly po zničení objektu tak rychle, jako by objekt zničen nebyl. Plná hodnota překážky byla tím snížena, poněvadž nebyla držena pod palbou.

Přechody

Při přesunech mostových souprav vz. 32 nebylo plně využíváno jejich pochodové rychlosti; naopak byly přesouvány po úzkých komunikacích, na nichž pochodovaly trény s malou rychlostí, což vedlo k ucpání komunikací. Přitom byla možnost tyto soupravy se zřetelem k jejich použití přesunovat po volných a hodnotnějších silnicích v kratším čase i při případné zajištění.²⁰⁹

Dále nebylo vždy vhodně disponováno s materiálem pro stavbu válečných mostů. Například u jednoho přechodového byla záloha materiálu jedna a půl mostové soupravy, kdežto na druhém přechodovém místě zbylo po stavbě 10 tunového válečného mostu jen jeden ponton a něco málo mostovky. V tomto místě přechodu byla však ještě nařízena stavba těžkého přivozu, která však nemohla být pro nedostatek mostového materiálu na přechodovém místě provedena.

²⁰⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 239.

²⁰⁸ Sama se zajišťovat nemohla pro malé počty.

²⁰⁹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 240.

Všeobecně shrnuto: Některé ženijní roty byly posouvány od časného rána s velice krátkými zastávkami až do samotného večera. Důsledek znamenal značnou únavu ženijních rot, které musely ihned po příchodu započít s technickými pracemi. Ženijní rota byla „pracovní stroj“, který za žádnou cenu nesměl být opotřebován zbytečnými pochody, měly by se proto umísťovat v ubytovacích prostorech tak, aby byly co nejbližší míst své činnosti. Ženijních rot nebylo vždy účelně využito. Často byly přidělovány setninám a rozděleny až na družstva, čímž pozbyly své úplné technické hodnoty, což se v budoucnu nikdy více neopakovalo.²¹⁰

Telegrafní vojsko

Na telegrafní vojsko byly při každoročních závěrečných cvičení zpravidla kladeny velké požadavky. Ne jinak tomu bylo i nyní; jak telegrafní vojsko obou bojujících stran, tak zejména personál, který řídil a obsluhoval telefonní a telegrafické sítě ředitelství cvičení a ředitelství rozhodčí služby.

Jen díky úzké součinnosti velitelů telegrafního vojska s vyššími veliteli a se štáby možno děkovat, že telegrafní vojsko mohlo zpravidla vykonat vše, co na něm bylo žádáno. Tato součinnost byla všeobecně velmi dobrá, takže vydané spojovací rozkazy odpovídaly operačním rozkazům. Bylo by si jen možné přát, aby velitelství vyšších jednotek informovala velitelství telegrafního vojska o rozhodnutí velitele ihned, jakmile je ten vydal a nikoliv až po rozmnožení těchto rozhodnutí.

Jako vždy, tak i v r. 1936 bylo spoléháno především na drátové spojení jak telefonní, tak i telegrafní a obou bylo také plně využito.²¹¹ Bylo třeba pamatovat i na spojky či radiotelegrafii. Radiotelegrafie byla využívána velmi málo, jelikož se zprávy musely šifrovat či volit smluvenou řeč.²¹²

Poprvé se ale neobjevovaly stížnosti na spojovací materiál a naopak došly velmi dobré posudky o nových telefonních přístrojích, nových čtyřnásobných propojovačích a o novém kabelu, kterého bylo při tomto cvičení v plné míře užito.²¹³

²¹⁰ Tamtéž, str. 241.

²¹¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 242.

²¹² Na šifrování obecně není dostatečná praxe, proto byly zprávy vysílány obyčejnou řečí a to i přes výslovné zákazy dělo e tak velmi často (!); v reálné bojové situaci může toto pochybení mít za následek veliké ztráty a oběti.

²¹³ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 243.

Poznatky o řízení operací vyššími veliteli a o činnosti štábů

V tomto směru nebylo celkem nových poznatků. Vydávání rozkazů většinou proběhlo v pořádku, ale občas se opakovaly případy, kdy provádějící jednotky obdržely rozkaz teprve v době, kdy už měly začít s novou akcí na jiném místě.

Pronikání rozkazů

Štáb 2. červené armády vydával směrnice v 11:30. III. sbor obdržel tyto směrnice v 12:30; velitel sboru vydal svůj rozkaz divizím kolem 19:00. 6. divize²¹⁴ přijala telefonní rozkaz sboru v 19:10, písemný v 21:30 a poté vydala telefonní přípravné rozkazy svým plukům až ve 23:00. Pozornost ale zasluhovalo, že přesto, že armáda učinila rozhodnutí a vydala své rozhodnutí již před polednem, divize mohla vydat přípravné rozkazy teprve ve 23:00. V tomto případě byly III. sbor a 6. divize ve svém rozhodování příliš zdlouhavé. Jednotky 6. divize obdržely telefonické přípravné rozkazy kolem 23:00. Pak se pracovalo ve štábu 6. divize na všeobecném rozkazu, který byl hotov a rozmnožen teprve v 01:20 dne 21. 8. V 01:30 se rozkaz rozeslal a byl doručen plukům:²¹⁵

31. pěší pluk v 02:20,

24. pěší pluk v 02:15,

43. pěší pluk v 03:00,

dělostřelecký pluk 6. v 03:08 a konečně

SPO 6 v 3:00.

Štáb divize pracoval větší část v noci, z čehož pramenilo nebezpečí, že toto pracovní tempo dlouho nevydrží. Aby rozhodnutí velitele armády pronikla k jednotlivým plukům, bylo nutno 15 a půl hodiny času. K uskutečnění rozhodnutí velitele armády bylo zapotřebí 17 až 18 hodin času.

Protože se mělo rozhodnutí velitele armády opírat o zprávy, dalo se očekávat, že rozhodnutí, které bylo učiněno v boji²¹⁶ kolem poledne, bylo činěno na podkladě situace ranní.²¹⁷

²¹⁴ Tímto okamžikem v prvním sledu.

²¹⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 244/1.

²¹⁶ Jakožto v našem případě uvedeném výše.

²¹⁷ A to v tom nejlepším možném případě.

Závěr by byl asi dost smutný; na události, které nastaly ráno, armáda mohla reagovat teprve zítra ráno, tedy až za dlouhých 24 hodin. Naskytla se proto oprávněná obava, že pro válku pohyblivou, bylo to nebezpečně těžkopádné a proto se tomu věnovala velká pozornost v budoucnu(!)

Rozkazovací technika

Zvláště dělostřelecké rozkazy byly velmi podrobné a tím zbytečně obsáhlé. Stalo se také, že velitelé předávali svá rozhodnutí telefonicky, což bylo nepřipustné.²¹⁸

Spolupráce velitelů armáda a sborů

Bylo zajímavé, jak sbory, jako nové organizační jednotky, byly vedeny armádou, a jak dalece štáby sborů v rámci armádních rozkazů byly s to pracovat v intenci armád.²¹⁹ K tomuto jeden příklad: I. sbor měl postupovat s 1. divizí na ose Čáslav-Heřmanův Městec. 1. divize byla ale záhy usměrněna na sever od Čáslavi a na svoji původní trasu se vrátila až na zákrok velitele 1. armády. Odchyłka mohla mít nepříjemné důsledky; vysvětlení lze hledat patrně v nedorozumění.

Šířky front v útoku a v obraně

Ačkoliv se vžila zásada útočit na širce fronty úměrné prostředkům a velitelé se snažili jistě vždy na počátku operací tuto zásadu uskutečňovat, přece jen v průběhu bojů²²⁰ nedovedli jednotky udržet pohromadě a povstávaly fronty neúměrných šířek vzhledem k jejich úkolům. Daleké usilovné pochody byly charakteristické při všech našich závěrečných cvičení.

Příprava útoku nebo obrany

Nedostatečně připravený útok nemohl mít úspěchu, bylo proto nezbytné, aby velitelé prováděli útok až v té době, kdy měli plnou jistotu o připravenosti své jednotky.²²¹ Ačkoliv tomu věnovala rozhodčí služba velikého úsilí, nemohou zasáhnout vždy, aby se nepřipravené útoky neprováděly.

²¹⁸ Viz. odstavec Telegrafní vojsko.

²¹⁹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 244/2.

²²⁰ Tamtéž, str. 244/3.

²²¹ Jak zaujetí sestavy útočné/palebné základny, spojení pěchoty s dělostřelectvem, jakožto průzkum cílů, tak i organizace palebné přehrad v obraně vyžadují delší doby.

Organizace velení

Stále se jí nevěnovalo dosti péče, jako na cvičeních předcházejících. Byly vedle sebe jednotky, přesněji pluky, jež o sobě ani neměly ponětí, což mělo často ve válečných situacích let pozdějších katastrofické následky.

Motorizované jednotky

Motorizované jednotky mohly provést přesun poměrně hladce i v těžkém terénu, je-li pochod dobře organizován. Prostředky aktivní obrany proti nim nebyly vždy k dispozici, bylo nutno tedy zaujmout pasivní obranu a organizování překážek, zvláště pak na křídlech. V budoucnu se tomu věnovala obzvláštní pozornost. Narozdíl od manévrů v minulých letech se velitelé vyšších jednotek nebáli prázdných prostorů; nebylo již extrémní snahy vyplnit za každou cenu a to často stejnoměrně celé přidělené pásmo fronty.²²²

Zpravodajské poznatky na závěrečném cvičení 1936

Vyšší velitelství

Jednotný podklad pro zpravodajskou činnost vyšším velitelům a jejich štábům byl vydán těsně před závěrečným cvičením podle služebního předpisu G-VII-1 „Zpravodajství u vyšších jednotek v poli“. Bylo nutné důkladné seznámení velitelů a štábů s návrhem, který zůstal v platnosti až do vydání předpisu definitivního. Zpravodajská činnost byla velitelstvími stran řízena dobře, velitelé měli dostatek zpráv jako podklad pro svá rozhodnutí.²²³ Zpravodajské rozkazy vyšších jednotek byly stále ještě ale schematické a často i zbytečně dlouhé. Byly vydávány velice pozdě. Mnohdy se jednalo i o několik hodin.

Pěchota, jezdeckvo, dělostřelectvo

Velitel jednotek pěchoty, jezdeckva a dělostřelectva si neuvědomovali dost dobře nutnost zpráv pro velitele vyšší jednotky a nestarali se mnohdy o zasílání zpráv, čímž byl velitel vyšší jednotky nucen zbytečně vysílat důstojníky svého štábu na frontu, aby získali zprávy, které by mu mohly být podřízenými veliteli již dříve dodány.²²⁴

²²² VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 244/5.

²²³ Tamtéž, str. 245.

²²⁴ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 246.

Objevovaly se jisté potíže s identifikací nepřátelských jednotek. Ve válce se vyskytovaly podobné zjevy nepravidelné organizace jednotek, ale tam se dalo získat informace z výsledků zajatců a z dokumentů odebraných raněným a mrtvým. Nedostatek těchto zpráv při závěrečném cvičení bylo třeba nahradit dotazy na rozhodčí službu.

Letectvo

Letectvo byl prostředek uplatněný pro vyhledávání zpráv velmi dobře. Bylo třeba mít na paměti, že letectvo mnohdy nedodržovalo výšku pro pozorování odpovídající válečným poměrům,²²⁵ což ale znamenalo přesnější informace, než za válečného stavu. Dále bylo nutné se spoléhat nejen na letecké zprávy, především kvůli OPL²²⁶ či nepříznivé povětrnostní situace.²²⁷

Obranné zpravodajství

Proti dřívějším létům byly všude konstatovány pokroky. Polní četnictvo pracovalo velmi dobře, někde ale byly četnické stanice oslabeny polní službou a nestačily na zvládnutí místních úkolů. Do budoucna se proto nezeslabovaly četnické stanice a pro polní službu bylo povoláno četnictvo z míst mimo manévrovou oblast.

Šifrování

Radiotelegrafie nebyla vždy plně využita,²²⁸ protože přípravy u vyšších velitelství pro šifrování nebyly provedeny přesně podle směrnic. Každé velitelství mělo na šifrování vyčlenit jednoho důstojníka, což se pokaždé nestalo, takže se buď nešifrovalo, nebo bylo šifrováno nepřesně bez ohledu na platné základní směrnice. V mnohých, naprosto neodůvodněných případech, bylo při radiokorespondenci použito i obvyklé řeči. Depeše byly vysílány s textem smíšeným,²²⁹ nebylo použito správných hesel, nepoužíván šifrovací text u klíče Q-II. Radiostanice byly také často přemísťovány v době, kdy bylo radiospojení nejvíce zapotřebí. Příště se proto tomuto věnovalo daleko více pozornosti. Ve válečné situaci mělo šifrování mnohdy obrovskou úlohu v úspěchu či neúspěchu bojující strany.

²²⁵ Tamtéž, str. 247.

²²⁶ Dobová zkratka pro termín jednotek protiletadlového dělostřelectva Obrana proti letadlům.

²²⁷ Např. situace ze dne 22. 8., kdy červené letectvo ráno zjistilo modrou rychlou jednotku, ale další sledování letectvem v odpoledních hodinách znemožnily krajně nepříznivé povětrnostní podmínky.

²²⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 248.

²²⁹ Nepřípustné.

Rozhodčí služba

Rozhodčí musela nižším jednotkám předávat zprávy, které by ve skutečnosti získaly zjištěním příslušnosti mrtvých, zajatých, pozorováním činnosti palebných zdrojů nepřítele, průzkumem a výpady. Další velká podmínka byla mlčenlivost rozhodčích tam, kde by zpráva ve skutečnosti nebyla a nemohla být získána²³⁰ a to zejména rozhodčí u velitelství vyšších jednotek²³¹, kde by jejich nediskrétnost značně zkreslila názor na možné výsledky zpravodajské činnosti za válečného stavu. Rozhodčí služba pracovala vcelku uspokojivě, svědomitě a pečlivě.²³²

Poznatky o řízení a působnosti služeb

Jednotky, zúčastnivší se těchto závěrečných cvičení, dorazily do prostoru manévru s touto výbavou:

- a) cvičnou municí na celou dobu závěrečných cvičení
- b) proviantem²³³ a pohonnými hmotami do 22. 8.
- c) masem do 20. 8.

První den polního zásobování dostaly jednotky proviant²³⁴ a pohonné hmoty do 23. 8., maso poté pro 21. 8. O další materiální zajištění si pečovaly jednotlivé bojující strany samy.²³⁵

Vážné nedostatky se ale vyskytovaly ve službě silniční doprav, především v pořádku na silnicích.²³⁶ Oproti letům minulým nedošlo k viditelné nápravě a naopak bylo i zjištěno, že důstojníci, kteří byli svědky nepořádku na silnicích, nezakročili iniciativně a trpěli tento nepořádek, odvolávajíc se na to, že nejsou kompetentní k zákroku. Bylo ale povinností každého důstojníka, aby ihned na místě zjednal pořádek.

Dopravních prostředků mělo být používáno hospodárně; například pro převoz hraničářského praporu na vzdálenost 18 km bylo použito nákladní autokolony. Místo převozu toho-

²³⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 249.

²³¹ Např. oba velitelé stran zvýšili hned první manévrovací den počet zjištěných vyšších jednotek svého protivníka, ačkoliv pro to neměli podkladu ani v námětu, ani ve zprávách získaných dne 20. 8. 1936.

²³² VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 250.

²³³ Mimo maso.

²³⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 251/1-252/2.

²³⁶ Nekázeň uživatelů silnic a cest a nedostatečná organizace a řízení cirkulace.

to praporu, byl by pochodoval nanejvýše pět hodin, kdežto převoz i s čekáním na nákladní autokolonu trval asi hodin sedm.²³⁷

Závěrem:

4. oddělení Hlavního štábu²³⁸ i služby při těchto závěrečných cvičeních pracovaly dobře, takže napříště se pouze usměřňovaly a školily podrobnosti.²³⁹

²³⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 253/3.

²³⁸ Tzv. etapní; vojenský úřad, jehož hlavní náplní bylo materiální zabezpečení branné moci, tj. výstroj, výzbroj, mobilní potřeba, dále pak velikost, struktura a dislokace zásob, železniční spojení, jakožto doprava celkově, ostraha hranic a evakuace. Zdroj: FIDLER, Jiří, SLUKA, Václav, Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938, Libri, Praha, 2006, str. 101.

²³⁹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 253/4.

5. ROZHODČÍ SLUŽBA PŘI ZÁVĚREČNÉM CVIČENÍ 1936

Rozhodčí služba byla hlavním pomocníkem ředitele cvičení s velice důležitým, ale zároveň nesmírně namáhavým posláním. Nebyly známy žádné případy pokusů o uplácení či nedůsledné plnění povinností, avšak namísto dohadů a spekulací nechme promluvit fakta. Stěžejním úkolem rozhodčí služby bylo především:

a) Přiblížit průběh cvičení co nejvíce válečné skutečnosti vhodným a taktickým upozorněním vojska na činitele, které sice v míru neexistují, ale ve válce jsou rozhodujícími.²⁴⁰ Podle vývoje situace pak činit náležitá rozhodnutí.

b) Zpravovat ředitele cvičení o rozhodnutí velitelů stran a vývoji situací. Rozhodčí služba byla především vybavena soudcovskou nezávislostí.²⁴¹

Rozhodčí neměli však velitelská práva a museli se vyvarovat přímého zasahování do rozhodování a rozkazů velitelů. Nesměli vést velitele a boj cvičících jednotek, nýbrž se museli omezit pouze na dodávání zpráv pro ředitele cvičení.²⁴²

Hlavním rozhodčím se vymežilo pásmo činnosti podle zásad:

1) Byla-li jedna strana silnější, určovalo se pásmo tak, aby se jeho hranice shodovaly s hranicemi jednotek²⁴³ silnější strany.

2) Byly-li obě strany přibližně stejně silné, bylo rozhodující pro stanovení pásma zamýšlený manévra té strany, která svým manévrem pravděpodobně rozhodne boj²⁴⁴.

3) Jakmile strany vešly v dotyk, hlavní rozhodčí umístil se pokud možno na význačném bodu ve středu svého pásma tak, aby jeho stanoviště bylo patrné oběma stranám, a označil je bílou vlajkou. Ostatní rozhodčí v tomto pásmu byly tím informováni o stanovišti hlavního rozhodčího, o místě, kam měli zasílat zprávy apod. Aby mohl rozhodčí rychle zasáhnout, doručit a opatřit si zprávy, dostal vždy auto a důstojníky s motocykly.²⁴⁵

Provádění rozhodčí služby vyžadovalo zásadně zvláštní telefonní síť, určené výhradně pro ni. Nedostatek telefonního materiálu bylo třeba vynahradit přidělením jiných pojítek,

²⁴⁰ Zejména účinek nepřátelské i vlastní palby, vliv na morálku a ztráty vojska.

²⁴¹ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 1.

²⁴² Tamtéž, str. 2.

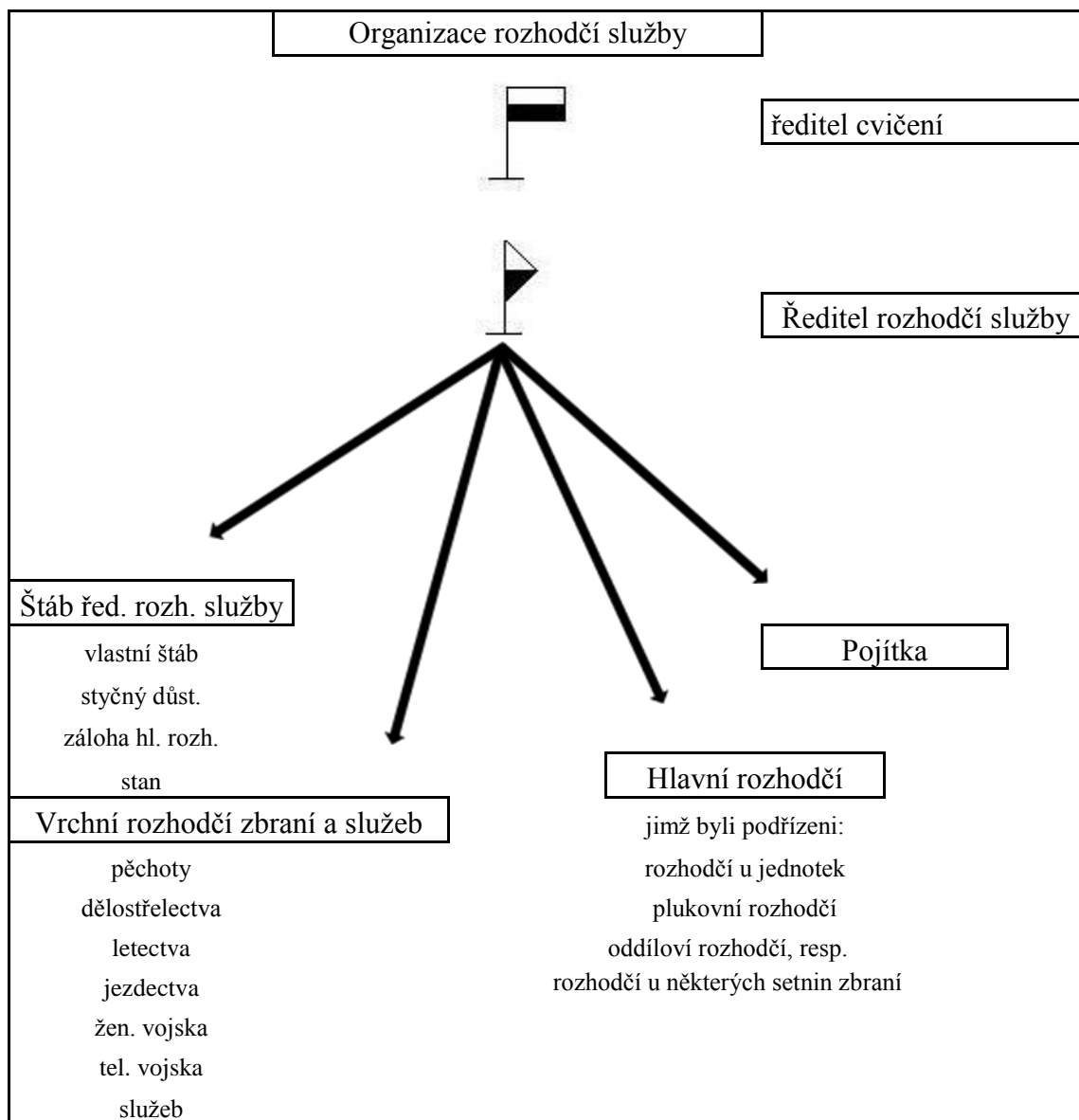
²⁴³ Praporů, pluků.

²⁴⁴ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 11.

²⁴⁵ Tamtéž, str. 12.

hlavně zvýšením pomocného personálu rozhodčích, kterým bylo třeba dodat rychlé dopravní prostředky jako motocykly či koně.²⁴⁶

Organizace rozhodčí služby²⁴⁷

Vyřazování z boje

Pokud byl pohyb prováděn v neúčelných tvarech nebo bez nutného průzkumu, zajištění a spojení a kdyby jednotka, která se ocitla v palbě, měla ve skutečnosti značné ztráty, rozhodčí vyřadil určité % počtu této jednotky z boje²⁴⁸.

²⁴⁶ Tamtéž, str. 14 - 15.

²⁴⁷ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 3.

Všeobecné vodítko k určování ztrát

10 minutová palba na pěší rotu, postupující v odkrytém terénu, působila v procentech asi tyto ztráty²⁴⁹:

Vzdálenost		palba pěší čety a baterie		palba kulometné čety	
		bočná	čelní	bočná	čelní
Velká		3%	1%	5%	3%
Střední	(u baterie na účinný dostřel)	5%	2%	10%	5%
Malá		10%	5%	20%	10%

Přitom bylo ale třeba dbát toho, že vojska i při značných ztrátách způsobených dělostřeleckou palbou se nezastavila, nýbrž se snažila dostat z postřelovaného pásma k nejbližšímu krytu. Každý rozhodčí si musel vést záznam, z kterého bylo zřejmé:

doba ztrát,

počet ztrát²⁵⁰

a podpis rozhodčího, jenž určil ztráty.

Při posuzování ztrát muselo být přihlédnuto k dané situaci, terénu, tvaru jednotky, ke směru palby apod.²⁵¹ Rozhodčí byl především povinen nutit manévrující jednotky, aby respektovaly palbu a hlavně palbu boční. Vojsko musel dále vychovávat k tomu, aby se bránilo do posledních možností a stydělo se být zajato. Dostala-li se bojová situace tak daleko, že by došlo k zajetí odpůrce, rozhodčí zasáhl a jednotku, která by byla měla být zajata, vyřadil z boje. Takto vyřaděná jednotka nesměla být nasazena při téže fázi boje v témže prostoru. Příslušníci vyřaděné jednotky zůstaly na místech, kde byli zastihnuti rozhodnutím rozhodčího. Při útoku byli shromážděni až tehdy, když vzdálenost od útočících byla dostatečně veliká, aby válečný dojem cvičení nebyl zkreslen shromážděním vojáků vyřazených z boje. Při obraně mohli být vojáci shromážděni až tehdy, když byla obranná čára přenesena dostatečně vzad či vpřed. Rozhodčí vždy určil dobu, na kterou byly jednotky vyřazeny z boje; jakožto oddíl, ke

²⁴⁸ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 19.

²⁴⁹ Tamtéž, příloha č. 3.

²⁵⁰ Procenta, velitelé.

²⁵¹ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 19.

kterému se poté připojily, a zpravil o všem velitele²⁵². Rozhodčí přerušil palebnou činnost baterie nebo zpozdil zásobování střelivem, jestliže chování dělostřelectva neodpovídalo taktické situaci. Dále dbal, aby se služby chovaly podle taktické situace, tak jako ve válce. Mohl proto vyřadit i vozidla, o kterých se dalo předpokládat jejich pravděpodobné zničení nebo alespoň dočasné přerušení pohybu a poškození²⁵³.

Činnost rozhodčí služby všeobecně

Rozhodčí služba žádala od rozhodčích samostatný taktický úsudek, znalost výkonnosti a účinku všech zbraní, neúnavnou činnost, pohyblivost, předvídavost, pevnost charakteru, iniciativu a velikou odpovědnost. Rozhodčí musel být schopen rychlých a přitom správných posouzení taktických situací.²⁵⁴ Musel ponechat jednotlivým velitelům iniciativu, ale zároveň zasáhnout v situacích, kde by zřejmě šlo o podnik nebezpečný životu cvičících osob.²⁵⁵ Činnost rozhodčích se přizpůsobovala situaci boje na celé frontě a jevila se jako řada zpráv, které velitelé jednotek při svých taktických rozhodnutích museli ocenit. Dále museli zabránit řeži; útočící pěchota se nesměla přiblížit k soupeři více než na 50 kroků a tam museli vyčkat rozhodnutí rozhodčího. Jednotky v obraně ale nesměly být posílány zpět; nesměly ustoupit a naopak musely zůstat na svém místě. Útočník, po kladném případě verdiktu rozhodčího překročil obránce a postupoval dál. Rozhodčí se nikdy nemohl zdržovat dlouhým přemýšlením a uvažováním pro a proti, anebo dokonce vysvětlováním důvodů svého rozhodnutí poražené straně. Nebyl-li přítomen rozhodčí, rozhodl služebně starší velitel ze soupeřících jednotek.²⁵⁶

Rozhodčí služba u letectva

Rozhodčí v letounech používali v zásadě letadel s největší výkonností; zpravidla létali vzadu a výše, než skupina, kterou doprovázeli. Jejich letouny byly viditelně označené, ale v případě vícemístných letadel zaujal rozhodčí místo jedno z členů posádek. Rozhodčí u letectva na zemi byli umístěni jednak ve skutečných, jednak v předpokládaných stanovištích obrany proti letadlům nebo u cílů bombardovacího letectva; samozřejmě i na letištích²⁵⁷ a na místech s očekávanou větší leteckou činností a bojů.²⁵⁸ Ke konci každého dne a pak souhrnně ke konci cvičení stanovilo se na základě hlášení rozhodčích, kolik každá strana ztratila letounů.

²⁵² VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 20.

²⁵³ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 21.

²⁵⁴ Tamtéž, str. 22.

²⁵⁵ Např. nepřipravené přebrození řeky apod.

²⁵⁶ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 25.

²⁵⁷ Pro každé letiště alespoň jeden.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 45.

Mimo to se sestavil přehled bombardovacích letů; kolik jich proniklo nepozorovaně k cíli, kolika byla cesta k cíli přehrazena stíhacími perutěmi nebo OPL a kolik jich bylo napadeno až při návratu po vykonaném bombardování a to stíhači nebo palbou OPL a s jakou pravděpodobnou účinností. Zpravidla i letadla označená ke konci každého dne jako ztracená, se účastnila i dále cvičení až do konce. Jen ve výjimečných případech mohl ředitel cvičení nařídít přechodné vyřazení letounu a to až do skončení úkolového letu.²⁵⁹

Označení rozhodčích

Všeobecně důstojníci měli vycházkovou čepici, rotmistři a mužstvo polní čepici, v obou případech s bílým pásem. Ředitel rozhodčí služby, jeho štáb, vrchní, hlavní rozhodčí a styční důstojníci nosili na levé paži trikoloru bílo-modro-červenou. Plukovní rozhodčí měl na levé paži červeno-bílý pás, oddílový rozhodčí opět na levé paži pás modrý.²⁶⁰

²⁵⁹ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 49.

²⁶⁰ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, str. 57.

6. ÚČAST ZAHRANIČNÍCH VOJENSKÝCH DELEGACÍ NA MANÉVRECH

Československá republika měla v meziválečném období úzké spojenecké styky s Francií a státy tzv. Malé Dohody, později i se Sovětským svazem. Tento notoricky známý fakt lze ale doplnit o další skutečnosti, které prokazují, že poměrně mladá republika si za několik let své existence dokázala vydobýt nemalé jméno a respekt nejen mezi velmoci tehdejšího světa.

V roce 1932 navštívil ČSR náčelník generálního štábu americké armády generál Douglas MacArthur, o dva roky později poctil svoji přítomností závěrečná cvičení generál Maurice Gamelin, náčelník francouzského generálního štábu; v roce 1937 přijel náčelník generálního štábu švýcarské armády Jakob Labhart a Prahu navštívil i náčelník finského generálního štábu, generál Kurt M. Wallenius.²⁶¹

Závěrečného vojenského cvičení v roce 1936 se nezúčastnili pouze vrcholní domácí političtí představitelé, jakým byl vrchní velitel branné moci československé, prezident republiky dr. Edvard Beneš; předseda vlády dr. Milan Hodža či ministr obrany František Machník s většinou ministrů,²⁶² ale i pražský primátor dr. Karel Baxa a starosta čs. obce sokolské dr. Stanislav Bukovský.²⁶³

V neděli, dne 16. 8., přijel do Prahy **francouzský** divizní generál Henri V. Schweisguth, zástupce náčelníka generálního štábu a velevážený host východočeských manévřů spolu s kapitánem generálního štábu Jeanem Valluyem. O den později dorazily další tři vojenské delegace spojeneckých armád Československa:

ruská, vedená divizním generálem Mereckovem, náčelníkem štábu armády na Dálném východě; a dále s plukovníkem dělostřelectva Ivanovičem V. Kazakovem a plukovníkem pěchoty Mihajlovičovem S. Kondrasovem,

jugoslávská v čele s generálem Petrem Kosičem, 1. zástupcem náčelníka generálního štábu, spolu s ženijním plukovníkem Božidarem Jovanovičem a plukovníkem gen. štábu Vladimírem Vauchnikem; a konečně delegace

²⁶¹ STEHLÍK, Eduard, Srdce armády, Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2006, str. 26.

²⁶² Kteří nebyli na dovolené mimo republiku.

²⁶³ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 691 Dův., kar. 142, str. 1-6.

rumunská, vedená divizním generálem Constantinem Ilasievicem, v doprovodu členů brig. gen. Dumitrua Popescu, brig. gen. Josefa Jacobiciho a plukovníka gen. štábu. Ioana N. Boiteanu.²⁶⁴

Program delegace zahraničních vojenských představitelů, po příjezdu a ubytování, spočíval v návštěvě u prezidenta republiky na Pražském hradě druhého dne 18. 8., návratu do hotelu a odpoledního čaje u prezidenta. Třetí den byla návštěva hlavního štábu u ministerstva národní obrany, aby se čtvrtého dne, 20. 8. 1936, delegace přemístila auty do Pardubic a ubytovala se zde v hotelu Veselka a prohlédla si město.

První den manévrů, 21. 8., byl stanoven odjezd z Pardubic v 8:00 do Chrudimi, zde se konala všeobecná orientace o průběhu závěrečných cvičení s následným dopoledním volným pohybem v manévrovacím prostoru. V 13:00 se konal oběd v Hradci Králové a odpoledne návštěva bojiště u Hradce Králové-Chlum. Druhý den delegace odjela ve stejný čas na město Chrudim, kde opět proběhla všeobecná orientace o průběhu cvičení. Obědvalo se tentokrát ve stejný čas v Kutné Hoře a odpolední program se nesl v prohlídce bojiště u Kolína. Třetí den začal stejně jako dva předchozí, oběd se konal v Pardubicích a odpoledne si zahraniční vojenští představitelé prohlédli továrnu Explosia. Den čtvrtý byl zaplněn opět spravením o aktuálním chodu manévrů a pohybu vojsk, následoval oběd v Náchodě a odpolední návštěva pevnosti Josefův a večer města Náchod.

Pátý den byla na pořadu dne rozprava o manévrech a následná vojenská přehlídka a defilé. Obědvalo se nyní v Poděbradech a odpoledne se delegace navrátila do Prahy. 26. 8., předposlední den návštěvy se nesl ve znamení odpočinku a volného programu v Praze, následovala slavnostní večeře. 27. 8. 1936 probíhalo již jen slavností rozloučení a odjezd všech delegací z republiky do svých vlastí.²⁶⁵

²⁶⁴ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 4745 Všeob., kar. 146, Příloha 2.

²⁶⁵ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 437/36 Dův., kar. 140, str. 2.

7. REAKCE A OHLASY ČESKOSLOVENSKÉHO TISKU A VEŘEJNOSTI

Je asi zbytečné pojednávat o tom, jak silný vliv na veřejné mínění měla, mají a budou mít média; konkrétněji v tomto případě minulého století let třicátých, konkrétněji média tištěná.

S hrozícím nebezpečím vypuknutí nového velkého vojenského sváru v Evropě; v době kdy se již velice nemilosrdně bojovalo na půdě španělské a v časech, kdy se československá armáda pomalu a jistě těšila vzestupně vzrůstající tendenci oblíbenosti u civilního obyvatelstva a všeobecná branná povinnost byla považována, přinejmenším v česky mluvícím prostředí, za otázku prestiže a cti, bylo závěrečné vojenské cvičení v ostrém hledáčku veškerých tuzemských tištěných médií. Nepochybně oprávněně. Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, meziválečné manévry roku šestatřicátého byly co do počtu zúčastněných osob, použitého materiálu a cvičicího prostoru ty největší a veliké, tučné titulky, plnicí přední strany nejprodávanějších domácích novin, spolu s fotografiemi vojska, prokazovaly československé branné moci nezpochybnitelně kladné propagandistické služby, jakožto i obdiv a všeobecný respekt.

Obsáhlý článek o připravovaných manévrech přinesl již 18. 8. 1936, na své titulní straně, uznávaný list České Slovo. Článek pojednával především o tom, že připravované závěrečné vojenské cvičení bude mít za hlavní cíl zprostředkovat poměry jako ve skutečné válečné situaci. Rychlá, moderní a pohyblivá válka má za následek, že obyvatelstvo nemůže být evakuováno z válečného pole a musí se samo přizpůsobit a vycvičit, tj. zatemnění měst, vesnic apod. Je potřeba, aby obyvatelstvo plně vyhovělo všem potřebám vojska, například co se týče ubytování. Před několika lety byly zaznamenány lepší zkušenosti na německém venkově, než na českém. Hanba, nezlepší-li se tato situace (!) Dále se nesmí opakovat případy zdražování potravin, handrkování při ubytování či jiné pokusy o výtěžky majitelů pozemků na tzv. polních škodách. Závěrečné vojenské cvičení v roce 1936 musí být důkazem naprosté jednotnosti českého národa.²⁶⁶

²⁶⁶ České Slovo, Praha, č. 191, r. XXVIII, II. vydání, str. 1 - 2.

Deník A-Zet²⁶⁷ uveřejnil dne 20. 8. zprávu o samotném začátku největších manévřů republiky doposud. Článek stručný, ale velice věcný, popisující základní informace ohledně cvičení v doprovodu fotografie vojenského trubače.²⁶⁸

Tentýž den otisklo i České Slovo v rubrice Události, život a práce v republice stať s názvem „Největší manévry naší armády od vzniku republiky. Začíná bitva u Hradce Králové“, pojednávající především o transportech vojska pomocí železnice, obědvajících dělostřelců na vršovickém nádraží, zpoždění civilních vlaků a o vypuknutí nepřátelství z noci na zítřek; dále také příjezd pana prezidenta Beneše do Pardubic, kde po dobu konání manévřů bydlel.²⁶⁹

V pátek, 21. 8., přinesl deník A- Zet, v ranním vydání, obsáhlý článek o zahájení nepřátelství modré a červené armády za počtu 102 000 zúčastněných osob. Také se popisoval začátek manévřů, všeobecný námět podle dané situace, přední vojenské velitele, jakožto členy delegací zahraničních armád.²⁷⁰

List Večerní České Slovo informoval ještě první den závěrečných cvičení o tom, že se konají na území devatenácti okresů a nástup armády do pole je vlastně moderní obdoba války s Pruskem v r. 1866. Čtenář se v neposlední řadě dozvídá i zajímavost, že tehdejší manévry mají převratnou novinku, a sice vojáci dostali na helmy pásy, podle kterých se rozeznávají „červení“ a „modří“. Po několik dní bude jimi naplněno 19 okresů manévrovacího území naší republiky.²⁷¹

Následující den, v sobotu 22. 8., vyšel v Českém Slovu další, velice obsáhlý článek o prvním dnu bojů o Labe; je to den velkých bojů odehrávajících se především ve vzduchu, každý velitel chtěl získat co možná nejvíce informací o nepříteli a protože valné síly nemohly ještě dostatečně zasáhnout, objevovaly se na zemi pouze střety předsunutých jednotek. Prezident Beneš dále slibuje, že se přimluví o zavedení pravidelné vojenské posádky do města Chrudimi. Následují ale tři tlusté tečky, jež oddělují velice zajímavý článek pojmenovaný „Stanovisko německého tisku k čs. armádě“. U příležitosti slavnostní večeře v Pardubicích, uspořádané na počest novinářů přítomných vojenskému cvičení, promluvil předseda říšské organizace německého tisku v Československu, dr. Bacher:

²⁶⁷ Ranní vydání.

²⁶⁸ A-Zet, Praha 1936, č. 160, str. 1.

²⁶⁹ České Slovo, Praha, č. 193, r. XXVIII, II. vydání, str. 5.

²⁷⁰ A-Zet, Praha 1936, č. 161, str. 1.

²⁷¹ Večerní České Slovo, Praha, č. 193, r. XXVIII, č. 191, str. 1 - 2.

„Prosím přítomné, aby v naší účasti spatřovali, že německý tisk v Československé republice zaujímá plně pozitivní stanovisko k čs. armádě a sleduje její výboj a pokrok s nejživějším zájmem. Kdo se upřímně přiznává ke státu, musí být připraven přinášet proto všechny oběti... Čs. armáda vychovává i německé mladé muže k rytířskosti“. Jeho slova byla odměněna projevem vřelého souhlasu.²⁷²

Ranní A-Zet v sobotu detailně popisoval o dobytí Hradce Králové modrou stranou. Obrovská titulka, obsáhlý článek, ve kterém i v neposlední řadě velitelé nešetřili chvály vojsku a železničářům.²⁷³

V neděli, dne 23. 8., se ocitly v Českém Slově 4, skoro až idylické obrázky z manévrů: První fotografie ukazuje modré, kterým stará žena nalévá lahvové pivo, i když pouze černé, obrázek druhý zobrazuje trubače se dvěma koňmi, na třetím je červené kulometné družstvo s těžkým kulometem Schwarzlose vz. 24 a konečně výjev poslední s květinovanou maminkou a človíčkem, který pije podmásli a který jistě bude chtít být nanejmeně generálem. Na straně druhé je obsáhlá stať pojmenovaná „Dvě hlavní manévrové zkušenosti-Rychlost a neviditelnost čs. armády“, která pojednává především o II. sboru modrých, jakožto o 1. jezdecké brigádě modrých a jejího průlomu do boku a týlu červených; dále pak o využívání přírodních úkrytů pro protitankové kanony, protiletadlové kulometry²⁷⁴ a o umělém zamlžování.

Na této straně nalezneme ale čtenář ještě článek, který je pojmenován „Vojna vykrmovatelka“. Pojednával o dobrých vztazích vojáků čs. i německé národnosti, o vstřícném a laskavém přístupu civilistů k vojsku a především také o často velice složité sociální situaci nových vojáků, jež jsou často podvyživení a z toho důvodu si je velitelé rot i družstev hýčkají a vykrmují takovým způsobem, aby se z nich stali statní a silní vojáci, kteří budou dobře připraveni na válečnou situaci.²⁷⁵

Poslední den manévrů, 24. 8., uveřejnil pondělník A-Zet rozsáhlou stať hned na titulní stránce s názvem „Červená armáda svírána do kleští, stovky aut v obraně proti průlomu“. Poněkud nečekaně ale začíná článek tvrzením, že nemocných vojáků je letos méně, než v posádkách, dále se ale nese v duchu bojových operací, především rychlé a energické ofenzi-

²⁷² České Slovo, Praha, č. 195, r. XXVIII, II, vydání, str. 1-2.

²⁷³ A-Zet, Praha 1936, č. 162, str. 1.

²⁷⁴ Tajná, skrytá a maskovaná postavení mají za úkol překvapit protivníka a co možná nejvíce šetřit lidskými zdroji.

²⁷⁵ České Slovo, Praha, č. 196, r. XXVIII, II, vydání, str. 1-2.

vy modrých, jejich průlomů do boku a týlu červených a v neposlední řadě pojednává i o návštěvách prezidenta Beneše a vysoké politické reprezentace.²⁷⁶

Večerní České Slovo přineslo následující den, tj. 25. 8., informace o ukončení největšího vojenského cvičení v historii republiky a poté článek zpravující čtenáře o dosud největší vojenské přehlídce od dob válečných. Třicet tisíc vojáků a tisíc automobilů bude defilovat před panem prezidentem v úterý, v 9:00, na letišti u Popkovic za přítomnosti představitelů naší armády, členů vlády, Národního shromáždění a cizích vojenských misí.²⁷⁷ Na titulní straně ranního deníku A- Zet se ale čtenář mohl dozvědět i o velice znepokojující zprávě, a sice: Říšský kancléř Adolf Hitler vydal v noci, dne 24. 8. 1936 zvláštní výnos, kterým stanovil prodloužení aktivní vojenské povinnosti z jednoho na dva roky a to u všech tří složek branné moci (!) Odůvodnění spočívá v tvrzení, že Německo je stále více ohroženo nebezpečím rozpínajícího se bolševizmu, které prý hrozí celému světu.²⁷⁸

O slavnostní přehlídce v Pardubicích dne 25. 8. 1936 podrobně informovalo ranní vydání deníku A-Zet. Přesně v 9:00 přijel kočár s panem prezidentem Benešem a po zahrání národní hymny objel shromážděná vojska v doprovodu ministra národní obrany Machníka a dále vojenskými funkcionáři na koních: generálního inspektora čs. armády, náčelníka Hlavního štábu, náčelníka francouzské mise, velitelů modré a červené armády a podnáčelníky Hlavního štábu. Přítomni byli dále také představitelé armád francouzské, rumunské, jugoslávské a sovětské. Velitel přehlídky, divizní generál Váňa, v 9:30 oznamuje začátek přehlídky, které se zúčastní II. sbor, 2. jezdecká brigáda, motorizované dělostřelectvo, a letadla, přesněji: 773 důstojníků, 134 rotmistrů, mužstva 14 127, 996 kulometů, 78 děl, 24 tanků a 152 letadel. Pan prezident s obrovskou dávkou hrdosti v hlase pronáší: „Velitelé a vojáci! Vykonali jste, vy všichni - i ostatní, kteří tu nejsou – dobře svoji povinnost. Děkuji Vám všem“. A dal rozkaz k přehlídce. Přesně v 9:45 začíná pochodovat pěchota v plné polní, v devítistupech, rota za rotou, za pěchotou divizní dělostřelectvo, lehké i hrubé. 3. i 4. divize pochoduje tak, jako kdyby neměly za sebou 5 dní a 5 nocí neustálých přesunů, útoků či ústupů. Nad pěchotou defilují, ve velice prudkém větru letadla a to nejdříve letky bombardovací, poté zvědné a stíhací. Pochod pěchoty trval celou hodinu, poté přišla na řadu II. jezdecká brigáda v čele s dragounskými pluky, doplněnými děly s malou ráží, za nimi 2 cyklistické prapory, vedené četou motocyklů a protiletadlové kulometry velkých ráží, poté 24 tanků, motocyklové oddíly, malá auta s kulometry a obrněné automobily. Rychlé jednotky byly ukončeny dlouhou řadou

²⁷⁶ A-Zet 1936, Praha, č. 34, str. 1.

²⁷⁷ Večerní České Slovo, Praha, č. 199, r. XXVIII, II, vydání, str. 1 - 2.

²⁷⁸ A-Zet, Praha 1936, č. 163, str. 1.

motorizované pěchoty. Slavnostní přehlídku uzavírala děla a houfnice, nechyběly samozřejmě ohromné ráže, které vzbuzovaly hrůzu, ale i respekt a obdiv. Divizní generál Váňa slavnostně ukončil přehlídku přesně 11:45.²⁷⁹

Velice zajímavý článek přineslo České Slovo téhož dne. Obsáhlý článek, který ukazoval manévry v číslech:

102 000 lidí

386 železničních transportů

47 000 stran písemných elaborátů

1500 zakreslených map

Co se týče jídla:²⁸⁰

16 tun kávových konzerv

17 tun příkrmů²⁸¹

2 tuny sádla

2,5 tuny loje

2,1 tuny soli

4, 5 tuny mouky na zápražku

55 tuny mouky²⁸²

16, 5 tuny salámu, slaniny

27,5 tuny masa

80 tun ovsu pro koně

60 000 litrů dynalkolu²⁸³ pro motory

100 000 litrů leteckého benzínu.

Dále bylo položeno:

2300 km telegrafních kabelů

11 000 km telefonních kabelů,

bylo potřeba 16 000 tyčí pro položení

a o přepravu se postaralo 55 5tunových aut,

²⁷⁹ A-Zet, Praha 1936, č. 164, str. 1.

²⁸⁰ Počty celkové spotřeby armády za jediný den.

²⁸¹ Zelenina, luštěniny.

²⁸² Z čehož vzniklo 65 tun chleba.

²⁸³ Dříve používaná pohonná látka složená z benzínu, benzenu a etylalkoholu.

dále bylo použito ještě 1200 km poštovní civilní správy.²⁸⁴

Samozřejmě, tak obrovská událost se nemohla obejít bez nehod a komplikací. Tak například ranní A-Zet informoval své čtenáře, 26. 8., o nehodě předchozího dne v Opatovicích u Hradce Králové. Nejzadnější vagón sjel po prudkém natlačení z kolejí velice nešťastným způsobem do kůlny, kde odpočívala 5. rota pěšího pluku 42 z Terezína. Bylo těžce zraněno 5 vojáků, kteří byli ihned převezeni do hradecké nemocnice. Že nebylo zraněno více vojáků, lze děkovat skutečnosti, že se v té době vydávala večeře a většina roty se stravovala.²⁸⁵

Další vážná komplikace vyskytla se při používání vojenské obuvi. České Slovo o tom, 3. 9. 1936, přineslo článek s názvem „Armáda k boji ochromená“. Kvůli povážlivě špatným zkušenostem s vojenskou obuví z východočeských manévrů, koná ministerstvo národní obrany příští týden poradu o vojenské obuvi, na které budou přítomni jak továrníci i živnostníci výrobci obuvi a kůží, tak i lékaři, vojáci. Ve skutečnosti onemocněl pouze jeden voják z tisíce; to se ale nedá konstatovat s porovnáním s vojáky, kteří trpěli puchýři a odřenými nohama, v hloučcích se táhli, popř. na trénu vezli. Letos i poprvé velice ochotně marody sbírala i civilní auta. 30 – 50 km denních pochodů znamená pro záložníky odvyknuvší se na boty ze skladišť hotové peklo; dostanou boty nepromaštěné, na kost ztvrdlé. Samozřejmě, zásoby nelze vyměnit najednou, ale v této věci se musí opravdu něco stát²⁸⁶ (!) Večerní České Slovo referovalo o tomto problému dále dne 10. 9. článkem „Naši vojáci a ještě vojenské boty“. Protože 90 % mužstva po mobilizaci tvoří záložníci, kteří krátce po mobilizaci vtrhnou na bitevní pole, je nutné uvažovat o vojenské obuvi především z hlediska záložníků. Zámožnější vojáci si sice pořizují vlastní boty, což je ale nemyslitelné u těch sociálně slabších. Na druhé straně je ale voják chlap, který musí překonat daleko tíživější úskalí, než jen puchýře na patě. Často se ukázalo, že „ulejváci“ zbrzdžovali přesun pluku, avšak večer nechal velitel pluku uspořádat ve vesnici taneční zábavu, kam se nečekaně dostavila alespoň polovina ubožáků, co nestačili pochodovat s plukem. Druhý den byli všichni tančící „marodi“ velitelem pluku zavřeni. Hlavní vada bot je tuhá kůže. Další problémy spočívají v nevhodných tvarech a špatných velikostech. Stane se také, že ve skladu u roty u intendantní služby²⁸⁷ nacházel se přebytek malých velikostí, leč nedostatek velkých. V neposlední řadě

²⁸⁴ České Slovo, Praha, č. 197, r. XXVIII, II, vydání, str. 4-5.

²⁸⁵ A-Zet, Praha 1936, č. 164, str. 1.

²⁸⁶ Večerní České Slovo, Praha, č. 205, r. XXVIII, II, vydání, str. 4.

²⁸⁷ Vojenská týlová služba pověřená hmotným zásobováním vojsk (oděvem, prádlem, obuví) a jejich ubytováním.

nesmí být zanedbán ani pedikérský výcvik personálu zdravotní služby.²⁸⁸ V tomto vydání Českého Slova nalezne čtenář ještě krátkou zprávu pojmenovanou „Lidé našli v polích ztracenou leteckou pumu z manévru“. Stalo se to v polích u Stojic na Přeloučsku. Nález ale neohlásili příslušným úřadům a pumu si ponechali doma, objevila ji až četnická hlídka na základě upozornění vojskem. Následoval krátký a úsměvný dovětek: „Je to, doufáme, cvičná puma.“²⁸⁹

Polní škody z manévru byl jev, kterému se nikdy nešlo vyhnout. Večerní České Slovo otisklo 17. 9. článek s titulkem „Co kde žádají na armádě? Polní škody z manévru“. Rolník z obce u Pardubic si naučtoval celkem 1200 Kč za poškození na poli na nové jetelové semínko, avšak komise uznala pouze škodu ve výši 50 Kč rovných (!) Naopak oproti tomu na závěr potěšující zpráva, která dokázala, že českoslovenští občané jsou vlasteneckého smýšlení a pro armádu jim není cizí přinášet oběti: malá rolnická obec Lukovna na Pardubicku odhadla škodu podle pravdy na 1200 Kč, ale obecní zastupitelstvo se náhrady dobrovolně vzdalo²⁹⁰.

ZÁVĚR

²⁸⁸ České Slovo, Praha, č. 207, r. XXVIII, II, vydání, str. 6.

²⁸⁹ Tamtéž, str. 7.

²⁹⁰ Večerní České Slovo, Praha, č. 215, r. XXVIII, II, vydání, str. 2.

Československá republika, jakožto nástupnický stát po Rakousko-Uherské monarchii si dokázala za krátký čas vydobýt uznávanou pozici v mezinárodním měřítku. To samé můžeme říci bez pochyby i o jejím nástroji k prosazování státních zájmů a suverenity; o armádě. Armáda nevznikala úplně na „zeleném drnu“, leč v poválečném období bylo potřeba překlenout nekončící zástupy palčivých problémů, aby po upevnění a stabilizaci čelila obrovské hospodářské krizi a sociální bídě. I přesto se dařilo modernizovat její jednotlivé složky a reorganizovat v jejím naprostém základu. Branná moc měla za sebou důležitý činitel. Moderní, vyspělé a s tradicí výroby spojené továrny na zbraně. Čs. zbrojovky, především Škodovy v Plzni či pražské ČKD, patřily k nejlepším na světě a díky prodeji zbraní, často až do exotických zemí, jako byl Írán a Peru, mohl Hlavní štáb realizovat své smělé plány. Vojnu vnímala velice vřele i veřejnost; vojenství si vyžadovalo pomoci civilního sektoru, který byl tímto odměňován jistou obživou. „Vojna vykrmovatelka“, i takto se lidově nazývala v letech hluboké krize; vojna dělala z chlapů muže. Sloužit v čs. armádě byla v drtivé většině případů čest, důkazem budiž skvěle provedená mobilizace o dva roky později.

Oficiální doktrína čs. armády byla ve shodě s francouzským válečnickým uměním; hlavně v letech třicátých silně defetistická, nepochybně i díky své krajně nevýhodné poloze. Samotné fungování čs. armády, pronikání rozkazů od nejvyšších velitelských míst až k samotnému mužstvu, rotě, četě, můžeme po právu hodnotit jako velmi dobré. Organizace jednotlivých sborů, přesuny a manévrovací boje na závěrečném cvičení dařily se a i přes určité potíže bychom je mohli klasifikovat jako dobré. Srovnáme-li velice stručně počátky závěrečných vojenských cvičení dvacátých let s cvičením v „šestatřicátém“, nemůžeme dojít k jinému závěru, než k naprostému zdokonalení ve všech směrech. Samozřejmě, i zde v určitých směrech přetrvávaly určité potíže²⁹¹, v globálním srovnání ale lze pozorovat výrazný pokrok. Příkladem budiž nastalé boje s např. Maďarskem o pár let později nebo účast československých vojáků ve službách jiných armád protihitlerovské koalice. Nezapomínejme ani na odboj a na jeho vysoké morální přesvědčení. Okázalým přístupem ke věci vojenského charakteru si Československo tvrdě vydobylo prestiž na poli mezinárodním. Po právu zaslouženě. Hodnotit události tragického roku 1938, popř. zabrání vojenského arzenálu Německem, již nebylo cílem této práce. Československá armáda v roce 1936 patřila bezpochyby k těm nejlepším na světě a prokazovala čest svému jménu. Buďme proto hrdí při vzpomínce na své pradědy, kteří svými silami přispěli sice ke krátkému, ale slavnému úseku českých dějin.

²⁹¹ Např. strhnutí okolních čet k hromadnému útoku bez předchozího rozkazu velitele.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv

Fond MNO, Hlavní štáb 1929

Fond MNO, Hlavní štáb 1937

fond VKPR, 1934

Fond VKPR, 1936

Národní knihovna

deník A-Zet, Praha 1936

České Slovo, Praha, r. XXVIII

Večerní České Slovo, Praha, r. XXVIII

POUŽITÁ LITERATURA

FIDLER, Jiří, SLUKA, Václav, Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938, Libri, Praha, 2006

FUČÍK, Josef, Generál Alois Podhajský, Praha, Litomyšl 2009

JOHN, Miloslav, Čs. letectvo v roce 1938, Baroko a Fox, Beroun, 1996

KÁRNÍK, Zdeněk, České země v éře první republiky, Díl třetí, Libri, Praha, 2003

KÁRNÍK, Zdeněk, Malé dějiny Československa, Dokořán, Praha, 2008

KLÍMEK, Antonín, Vítejte v první republice, Havran, Praha, 2003

Kolektiv autorů, Československá armáda v letech 1918-1938, Federální ministerstvo obrany 1991, Praha

Kolektiv autorů, Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918, Praha 2003, Elka Press

Kolektiv autorů, Vojenské dějiny Československa, III. díl, Naše Vojsko, Praha, 1987

LACINA, Vlastimil, Velká hospodářská krize v ČSR, Academia, Praha, 1984

MARŠÁLEK, Zdenko, Pan prezident jede na manévry In: Dějiny a současnost, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, XXVIII, 2006, č. 12

MINAŘÍK, Pavel, Československý zahraniční vojenský odboj v letech 1914-18 in: Veda-Armáda-Spoločnosť, 1992, č. 1

STEHLÍK, Eduard, Srdce armády, Ministerstvo obrany České republiky, Praha, 2006

ŠRÁMEK, Pavel, Čs. armáda v roce 1938, Společnost přátel čs. opevnění, Brno-Náchod 1996

ŠRÁMEK, Pavel, Personální změny ve velení československé armády v roce 1933 in O dějinách a politice, Ústí nad Labem 2001

ŠRÁMEK, Pavel, Politická situace v Evropě v letech 1918 až 1938 a ČSR in: Sborník vojenské akademie v Brně, řada C-D, 1999

ŠRÁMEK, Pavel, Z historie československé armády 1932-1939, Mladá fronta, Praha, 2008

Valenta, Radek, Proseminární práce Československé tanky Škoda Lt. vz. 35, Praga Lt. vz. 38, vedoucí práce Prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc., FF UK

www.vojenstvi.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Veškeré fotografické přílohy pocházejí z fotoarchivu VÚA-VHA Praha-Invalidovna.

1. Ministr nár. obrany Machník při rozhovoru s gen. Lužou a prezidentem Benešem
2. Čs. generalita s zahraničími delegacemi
3. Telegrafní vojsko
4. Jezdecko při odpočinku a doplňování zásob
5. Vlevo dole: pěchota při akci; vpravo nahoře telegrafní vojsko
6. Fotoletecký snímek zříceniny hradu Lichnice
7. Gen. Husárek při vysvětlování aktuální situace cvičení
8. Vlevo nahoře: pěchota v plynových maskách; vpravo dole: pěší četa v akci
9. Pěší družstvo s lehkým kulometem vz. 26
10. Minometné družstvo
11. Kulometné družstvo, těžký kulomet vz. 24 Schwarzlose
12. Pěší družstvo v akci
13. Rozcestník-Východní Čechy
14. Zdravotnická služba
15. Nahoře: lehké dělostřelectvo; dole cyklistické oddíly; vpravo: telegrafní vojsko
16. Slavnostní přehlídka v Pardubicích 25.8.1936
17. Pěchota defiluje na přehlídce
18. Pěchota defiluje na přehlídce podruhé
19. 2. jezdecká brigáda a její zástava
20. 2. jezdecká brigáda připravena na voj. přehlídku
21. 2. jezdecká brigáda defiluje
22. Obrněné automobily vz. 30